

“För mig är jag fritidspedagog”

Rapport från en forskningscirkel med fritidspedagoger

Gunilla Härnsten
Lars Holmstrand
Mikael Forsberg

I samverkan med fritidspedagogerna:

Annica Ahlsten
Niclas Backlund
Eija Eriksson
Chatarina Hedström-Landin
Petra Kautzky
Christina Larsson
Sven-Olov Nordqvist

Innehållsförteckning

Rapport från en forskningscirkel med fritidspedagoger	6
Inledning.....	6
En kort bakgrund.....	6
Sammanfattning från Medlemsdialogen	7
Om SPARC och forskningscirkeln	8
Vad är då en forskningscirkel?	8
Om några begrepp	9
Presentation av deltagarna	9
Annica Ahlsten	9
Niclas Backlund.....	10
Eija Eriksson.....	10
Chatarina (Tina) Hedström- Landin.....	10
Petra Kautzky.....	10
Christina Larsson	10
Sven-Olov Nordqvist	11
Så arbetade vi i cirkeln	11
Första träffen, 4 mars.....	11
Andra träffen, 28 mars.....	12
Tredje träffen, 23 april	12
Fjärde träffen, 13 maj.....	13
Femte träffen, 18 juni.....	14
Sjätte träffen, 5 september.....	15
Sjunde träffen, 24 september	15
Åttonde träffen, 18 oktober	17
Vad kom vi fram till?	18
Deltagarnas beskrivningar om ”en vanlig dag”	18

Vanliga dagar på fritids	18
En helt vanlig torsdag.....	21
En dag	23
En vanlig tisdag i maj	25
En dag på Ludde	26
En bra dag på fritids	26
En dag	28
Summering	29
Hinder och svårigheter i fritidsverksamheter.....	29
Sammanfattning	32
Fritidspedagogikens kärna.....	35
Berättelser från deltagarna	35
Rönnbärsprojektet	35
Fritidshemmet ska inte vara skola	38
Pojken som växte.....	39
Efter sommaren	41
Leken som relationsskapande, exemplet general och spion.....	42
Ett exempel från vardagen.....	43
Sociala färdigheter	44
Ett annat exempel på situationsstyrt lärande:.....	45
Några exempel på verksamheter	46
Sammanfattning av fritidspedagogikens kärna	47
Fritidspedagoger är bra på att forma grupper	47
Fritidspedagoger har en förmåga att möta barnen där de är	47
Fritidsverksamheten kan komplettera både skolan och hemmet	48
Erfarenhetsbaserad kunskap är en viktig del av kärnan i yrket	48
Arbetet är i stor utsträckning kollegialt	48

Fritidspedagoger kan inspirera med det upptäckande, kreativa arbetssättet	48
Fritidspedagoger har ett flexibelt arbetssätt.....	48
Två sorters pedagogik	49
Slutsatser.....	50
Avslutande reflektioner	51

För mig är jag fritidspedagog

Rapport från en forskningscirkel med fritidspedagoger

Inledning

Vi börjar här med att först ge en kort bakgrund om hur forskningscirkeln initierades av Läraryrket och vilken roll samarbetspartnern i cirkeln, SPARC, hade. Därefter beskriver vi i korthet vad en forskningscirkel är. Vi förklarar sedan några begrepp som vi genomgående använder och övergår till en presentation av deltagarna.

Ett följande kapitel handlar om hur vi arbetade i cirkeln och därpå följer ett längre kapitel där vi redogör för vad vi kom fram till. Rapporten avslutas med två korta kapitel där vi lägger fram våra slutsatser om vad som bör göras och redovisar några avslutande reflektioner.

En kort bakgrund

Vid Läraryrket kongress 2014 togs flera viktiga beslut. Besluten handlade om en start för ett förnyelsearbete samt nya utmaningar förbundet behövde anta. Ett av dessa var en utveckling av den demokratiska processen att bli en mer medlemsnära organisation. Den enskilde medlemmens möjlighet till ett ökat inflytande skulle förstärkas.

Med en ny förbundsordförande, ett helt nytt presidium samt flera nya ledamöter i styrelsen började förändringsarbetet. Läraryrket skulle bli en mer engagerande, medlemsnära och arbetsplatsnära organisation. Parallellt med förnyelseprocessen fortsatte även det viktiga påverkansarbetet med politiker för att rätt saker ska hända i förskolan, skolan och för skolledare. Ordförande Johanna Jaara Åstrand deltog i delegationen för skolkommisionens arbete samt har deltagit i en referensgrupp med arbetet att ta fram ett professionsprogram för lärare och skolledare.

2015 började arbetet i förbundsstyrelsen med att staka ut vägen hur dessa kongressmål skulle förverkligas. Genom möten på olika arenor som målkonferenser, ordförandeträffar, verksamhetsråd och andra viktiga möten började förnyelsearbetet inom förbundet. Under 2016 formade Läraryrket en modell för att föra en dialog med medlemmarna, Medlemsdialogen.

Läraryrket genomförde 2017, mellan 8 februari och 31 maj Medlemsdialogen "Rätt kurs – för skolan och läraryrket". Den skulle fungera som en start på Läraryrket process mot att uppdatera organisationens vision och uppdrag inför Läraryrket kongressen 2018. Vi ville även hitta ett enkelt och konkret verktyg för att kunna ha en aktiv dialog med medlemmar.

Medlemsdialogen genomfördes både med hjälp av digitala och analoga verktyg. Digitalt med enskilda medlemmar och fysiska möten hos avdelningar och genom ombud på arbetsplatser. Totalt deltog över 36 000 medlemmar. Samtalen samlade lärare från alla skolformer, skolledare och lärarstudenter. Fler än 3 000 studenter deltog vid dessa tillfällen. Totalt investerade lärarna, lärarstudenterna och skolledarna omkring 400 000 minuter vid genomförandet. Formen för medlemsdialog finns nu som ett verktyg i Läraryrket vardag med att kunna fånga viktiga frågor för medlemmar och ombud på arbetsplatserna.

Sammanfattning från Medlemsdialogen

Det som framkom hos de flesta medlemmarna var att de tycker om sitt jobb som lärare och skolledare. Mötet med eleven och att kunna vara med i deras utveckling var det som engagerade lärarna och skolledarna mest.

Resultaten var tydliga där medlemmarna framhöll viktiga förbättringsområden som arbetsmiljö, arbetsbelastning, ett tydligare ledarskap, högre löner och fortbildning.

Övergripande områden som framträder i medlemsdialogen är ett tydligt utvecklingsfokus hos lärarna. Man vill vara med för att både ta del av och bidra till utveckling av förskolan, skolan, professionen och undervisningen. Det finns också en önskan till mer utrymme för kompetensutveckling, mer utrymme för kollegialt lärande samt mer utrymme för att ta del av forskning som är relevant för det egna arbetet. (Läraryrket rapport 2017, 1 dec "Rätt kurs - för skolan och läraryrket")

Sedan 2015 har jag, Mikael Forsberg, representerat Läraryrket i SPARC:s styrelse och varit en av ledamöterna från intresseorganisationerna som finns i styrelsen. Vid flera av SPARC:s styrelsemöten har det förts diskussioner om hur intresseorganisationerna ska kunna ta del av den kompetens och de erfarenheter som finns i SPARC.

I början av 2018 började en tanke forma sig hos mig hur Läraryrket och SPARC skulle kunna samarbeta i ett projekt med forskningscirkel som metod. Idén växte fram utifrån Läraryrket rapport "Rätt kurs - för skolan och läraryrket". Att kollegialt lärande, kompetensutveckling samt att ta del av forskning inom sitt yrkesområde låg högt på medlemmarnas önskemål och var något vi skulle kunna kombinera i ett pilotprojekt.

Jag förde en dialog med Malin Hjort från Läraryrket utbildningsenhet om vilken yrkesgrupp vi skulle vända oss till och hur ett eventuellt upplägg skulle se ut samt under vilka förutsättningar forskningscirkeln kunde genomföras. Fritidshemmet är ett föga forskat område och fritidspedagoger/lärare i fritidshem får sällan möjligheten till fortbildning eller kompetensinsatser. Detta gjorde att valet föll på den yrkesgruppen.

Utifrån kontakter i Gävleborgs län med HiG (Högskolan i Gävle) och dess RUC-X (Regionalt utvecklingscenter i X-län) samt kontakter med nätverk för fritidshem utforskade vi intresset för att delta i en forskningscirkel. Kontakt och möten etablerades med verksamma fritidspedagoger, huvudmän för skola och närmsta chefer för att rekrytera deltagare och för att sondera terrängen i fråga om deltagarnas förutsättningar för att delta i forskningscirkeln.

Skiftande perspektiv för att delta uttalades från huvudmän och deltagare, där högskolepoäng var viktiga från arbetsgivarparten, men där deltagarna inte ville känna någon press att prestera genom att läsa litteratur och skriva arbeten för att delta i projektet.

Om SPARC och forskningscirkeln

I SPARC (Swedish Participatory Action Research Community) – en svensk förening för deltagarbaserad aktionsforskning – har styrelsen sedan en tid tillbaka diskuterat vad föreningen kan göra för utbildnings- eller utvecklingsinsatser för sina ”sammanslutningar” (kommuner, fackföreningar, folkbildningsorganisationer, svenska kyrkan med flera). Mikael Forsberg som är ledamot av styrelsen och representerar läraryrket har funderat på om en forskningscirkel skulle vara möjlig att anordna. Efter en hel del överväganden och förberedelsearbeten blev det klart i slutet av 2018 att SPARC skulle kunna medverka tillsammans med Läraryrket i en forskningscirkel med fritidspedagoger. Valet av deltagande forskare i denna cirkel föll på Gunilla Härnsten och Lars Holmstrand som båda har lång och mångfaldig erfarenhet av att arbeta med forskningscirkel. Den aktuella forskningscirkeln startade i början av mars 2019.

Vad är då en forskningscirkel?

Enkelt uttryckt är FC en slags studiecirkel där man också har tillgång till forskare och forskning. Utgångspunkten i en FC är en problematik som en grupp deltagare vill fördjupa sig i tillsammans. Till gruppen knyts en eller flera forskare som är intresserade av området i fråga. Forskningscirkeln som en form för samverkan uppstod i mitten av 1970-talet i Lund i interaktionen mellan LO-distriktet i Skåne och Lunds universitet. Den har sedan spritts över landet och används i en rad olika sammanhang. Forskningscirkeln kan behandla allt från mer detaljerade och jordnära frågor som till exempel arbetsmiljön på en arbetsplats till övergripande frågor om kommuners, regioners och organisationers utveckling.

Grundläggande att tänka på när man ska starta en forskningscirkel är att det finns ett genuint intresse och engagemang hos deltagarna. Det ska handla om en för dem viktig fråga som tydligt upplevs som angelägen nog att lägga tid och arbete på.

De kunskapsresurser man har tillgång till är framför allt deltagarnas kunskaper och erfarenheter rörande det område man vill arbeta med. Forskaren/forskarna kan också ha kunskaper som är relevanta och den därutöver så viktiga forskarkompetensen. Vidare kan andra forskare inbjudas till cirkeln eller så ansvarar de deltagande forskarna för att relevanta forskningsresultat tillförs det gemensamma kunskapsarbetet. Det är också forskarens uppgift att genomgående utgå från ett vetenskapligt förhållningssätt där nyfikenhet och en kritisk och även självkritisk hållning är viktiga ingredienser. (För mer ingående information om vad en forskningscirkel kan vara, se Holmstrand & Härnsten 2003: Förutsättningar för forskningscirkel i skolan. En kritisk granskning. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. Finns att ladda ner på www.sparc.nu/publikationer.)

Om några begrepp

Vi använder oss genomgående i rapporten av begreppet "fritidspedagoger" i stället för "lärare i fritidshem". Anledningen till att vi väljer den första beteckningen handlar både om att det är enklare och att alla i cirkeln känner sig som och själva vill beskriva sig som fritidspedagoger. Dessutom är pedagog, i stället för lärare, ett begrepp som eventuellt har eller kan ha en djupare innebörd.

Vidare använder vi också genomgående av begreppet "fritids" och inte "fritidshem" både för att det är enklare och för att vi faktiskt för det mesta säger så. "Skolifiering" är ett begrepp vi ofta har använt i våra diskussioner i forskningscirkeln som en beteckning på de aktuella tendenserna att skolans vokabulär och dess syn på kunskaper och på barns utveckling dominerar allt mer och som hotar att begränsa fritidspedagogikens värld.

Presentation av deltagarna

Deltagarna i denna cirkel har bjudits in till att medverka i en forskningscirkel om fritidspedagogers möjligheter och hinder i dagens fritidsverksamhet. Urvalet har gjorts av **Mikael Forsberg** efter en förfrågan från Läraryrket.

Gunilla Härnsten och **Lars Holmstrand** har varit de deltagande forskarna i projektet och har huvudsakligen också varit de som hållit i pennan under träffarna.

Eftersom antalet träffar var bestämt innan cirkeln startade gjorde Gunilla och Lars en inledande telefonintervju med samtliga deltagare som alla fått förfrågningar från Mikael om att delta i cirkeln. De har sina arbetsplatser i Gävle, Bollnäs och Sandvikens kommuner, är alla utbildade fritidspedagoger och har en varierande ålder och arbetserfarenhet.

Annica Ahlsten

Annica som blev färdigutbildad 1983 har inte ångrat sitt yrkesval. Det såg annorlunda ut på 1980-talet. Då var det guldår och man kunde fördjupa relationerna till barnen. På 90-talet kom bra tankar om arbetslag, något som nu försvunnit. Då talade man om "våra barn". Sedan har det blivit större grupper, omorganisation och resurser som försvunnit.

På nittiotalet hade man särskilda värdegrundsprojekt och utbildningar kring årskursintegrering och bifrostinspirerat temaarbete utifrån barns upplevelser. En viktig fråga för Annica är hur samverkan förskola-fritids-skola ska utvecklas. Hon är också bekymrad över större gruppstorlekar, konflikter och bristande tid för diskussioner. Annica vill kämpa för att bevara fritidspedagogiken men ser att den är hotad.

Niclas Backlund

Niclas har en fritidsledarutbildning från Örebro folkhögskola och sedan 2011 en fritidspedagogutbildning på distans från Södertörn. Niclas arbetar på en skola i Gävle. Digitaliseringsfrågor ligger Niclas varmt om hjärtat. Niclas ser ett värde i att man inom yrket kan styra mycket själv, hotet är att politiker kan styra mycket genom att komma med nedskärningar.

En svårighet är att hitta möjligheter för samplanering och inte minst att det är frustrerande att andra yrkeskårer bedöms som viktigare. Han pekar vidare på att yrkets förutsättningar skulle vara ett bra fokus för cirkeln.

Eija Eriksson

Eija är en av de mest erfarna deltagarna i cirkeln. Hon är utbildad fritidspedagog sedan 1986 och har erfarenhet från olika skolor och dess sätt att arbeta. För närvarande arbetar hon i Sandviken där hon ser en hel del möjligheter att utveckla sin verksamhet och även ser läroplanen som viktig i sammanhanget. Att slå vakt om det särskilda förhållnings sättet i fritidspedagogiken ser Eija som grundläggande!

Chatarina (Tina) Hedström- Landin

Tina arbetar på en mindre skola i Gävle. En svårighet är det som Tina ser som en flummig arbetsbeskrivning och att verksamheten ser väldigt olika ut på olika skolor i Gävle. Överlag styr lärares idéer och för eleverna blir det som två olika världar: förmiddagen på skolan och eftermiddagen på fritids. Tidigare fanns mycket samarbete, men nu arbetar man mer var för sig igen. Det värdefulla i yrket är att ta vara på det vi är bra på. Man måste försvara sin verksamhet.

Petra Kautzky

Petra blev färdig fritidspedagog i Gävle 1992 och arbetar nu på en stor skola i Gävle. Under sin tid har hon sett att samverkan i förskoleklass, fritids, skola har gått upp och ner. Nyligen har det skett en omorganisation på hennes skola som var jobbig inledningsvis, men som också har stärkt fritidspedagogernas yrkes stolthet och samarbete sinsemellan. Petra sitter som pedagogisk utvecklingsledare för fritids med i skolans ledningsgrupp och hon tycker att det är ett viktigt uppdrag och att hon där känner stöd från biträdande rektor. Hon är stolt över sitt yrke och tycker att det är världens bästa jobb.

Christina Larsson

Christina är utexaminerad från Stockholm år 2000 med en Barn- och ungdomspedagogisk examen – Inriktning fritidspedagog. Sedan 2018 arbetar hon i Bollnäs på en F- till 6 -skola med cirka 350 elever tillhörande tre olika arbetslag, fritids, f-åk 2 och åk 4-6. En viktig del av hennes verksamhet är deltagandet i kommunens utvecklingsarbete med fritidshemmen utifrån läroplanens intentioner. Det finns massor att utveckla när det gäller samverkan i fritids – skola. Christina upplever det som jobbigt att ofta få förklara ”vad en fritidspedagog egentligen gör”. Hon frågar sig också ”om det blev som vi tänkt”. Christina ser sitt arbete som mycket spännande, men är samtidigt rädd för skolifiering.

Sven-Olov Nordqvist

Sven-Olov har arbetat i verksamheten sedan 1988. Sedan ett par år tillbaka är han nätverksledare i Sandviken där fjorton fritidshem samverkar. Sven-Olov pekar på att det är svårt att få in allt från läroplanen i verksamheten. Det är mycket barn och viktigt med mindre konstellationer. Utepedagogiken ligger Sven-Olov varmt om hjärtat för där finns möjligheter till många fruktbara aktiviteter, särskilt om de är väl förberedda. Läroplanen får inte vara för styrande, man måste ge utrymme åt vila och lek också. Skolan vinner på bra fritids, för barnen blir lugnare då. Samarbete är A och O.

Så arbetade vi i cirkeln

Forskningscirkeln har sammanlagt haft åtta träffar varav de sju första har ägt rum i Läraryrket lokaler i Gävle. Den åttonde och sista, hade vi i Läraryrket lokal på Stora Essingen i Stockholm. Av praktiska skäl valde vi att ha heldagsträffar. När vi var i Gävle började vi 9.30 med fika, hade lunchrast mellan 12 och 13 och fortsatte till ungefär 15.30.

Första träffen, 4 mars

Vid den första träffen den 4 mars började vi med en kort presentation av samtliga deltagare. Micke gav en bakgrund till att cirkeln kommit till stånd. Han pekade på att Läraryrket medlemsdialog hade lyft fram vikten av erfarenhetsutbyte, professionsutveckling och forskning.

Vidare redogjorde han och Lars för arbetet i SPARC, en förening som arbetar med demokratifrågor och deltagarbaserad actionsforskning (se SPARC:s hemsida: www.sparc.nu). Forskningscirkeln kan ses som ett pilotprojekt som görs i samarbete mellan Läraryrket och SPARC.

Efter detta blev det en allmän diskussion utifrån gruppens erfarenheter av att arbeta som fritidspedagoger. Deltagarna pekade bland annat på att arbetsplatserna har blivit tysta, att villkoren är mycket olika för fritidshemmen och att det är många fler barn nu i grupperna.

Efter en kort rast handlade diskussionen mer om vad vi som fritidspedagoger vill med vår verksamhet. ”Vi sår frön” sade någon, men vi är frustrerade för vi får bara ”släcka bränder”.

”Hur får vi in i skolans värld det kreativa och lustfyllda fritidspedagogiska tänket?”

Efter lunch fick deltagarna i uppgift att göra en "livslinje" för sina yrkeserfarenheter, något som uppskattades mycket. Tillsammans noterade vi framför allt höjder och dalar. Bland dalarna nämndes perioder av besparingar, jobbiga omorganisationer och arbete med svåra grupper. Bland höjderna pekade man bland annat på: "bra chef, utepedagogik, bra kommunikation med föräldrar" och "roligt att arbeta tillsammans".

Vi avslutade träffen med att ge deltagarna en fråga att fundera på till nästa gång:

Vad är det viktiga i yrket, vilken är kärnan? Prata gärna med kolleger om frågan!

Andra träffen, 28 mars

Vid denna träff hade inte Gunilla och Lars möjlighet att vara med fysiskt, utan deltog via Facetime. Annica kunde heller inte medverka. Denna gång var det således huvudsakligen Micke som höll i samtalen och gjorde noteringar från dagen.

Samtalen handlade framför allt om hur deltagarna ser på kärnverksamheten. Deltagarna noterade bland annat att man arbetar med hela verksamheten och dess utveckling och slipper att göra den individuella bedömningen av varje individ som skolan gör. Läroplanen ses mest som en bekräftelse på att man arbetar med rätt saker. I fritidshemmet arbetar man flexibelt för att möta gruppens behov och ge barnen möjligheter att pröva på saker som de inte har tillgång till på annat sätt. "Man möter barnen där de är och sätter barnens välmående före timplaner och kunskapsmål".

Att arbeta med sociala färdigheter och social kompetens är de områden som deltagarna lyfte fram som kärnverksamheten i yrkesrollen. Avslutningsvis ställdes en fråga att fundera över till nästa tillfälle.

"Vad ser deltagarna för hinder och vad kan stödja samt utveckla fritidshemmets verksamhet?"

Tredje träffen, 23 april

Denna gång var det Petra som inte kunde vara med, annars var alla samlade. Träffen inleddes med att Lars och Micke berättade om sina sammanställningar från den första och andra träffen som lämnats ut. Deltagarna kom med synpunkter på detta: De pekade bl a på att kreativitet, konkretisering och förmåga att fånga tillfällena i flykten är typiskt för fritidspedagoger.

Relationsbyggande är viktigt och raster och måltider ger möjlighet till samtal, ofta om barnens intressen.

Gunilla, som själv var speciallärare kring 1970-80, redogjorde en del kring sådant som gjordes i samband med SIA-skolan, framför allt det som gällde den samlade skoldagen och fritidspedagogernas roll där. Hon noterade att det är anmärkningsvärt, men kanske symtomatiskt, att det saknas systematiska utvärderingar. Uppenbarligen var det dock en period då fritidspedagoger och deras syn på barn/elever fick en ökad betydelse i skolans värld. På många håll utvecklades intressanta verksamheter som berikade skolan.

Tiderna förändrades dock och andra idéer kom att prägla skolpolitiken. Mot bakgrund av detta framhöll också Gunilla att det egentligen bara finns två sorters pedagogik:

Den ena som vi är så vana vid är förmedlingspedagogik där den ena parten (läraren) vet bäst och ska överföra kunskap till den andre (eleven).

Den andra sortens pedagogik handlar om en äkta dialog där båda parter tillför och gemensamt bildar kunskap.

För att ytterligare ge perspektiv på skolan och dess verksamheter redogjorde Lars kort för utbildningssociologiska synsätt på skolans funktioner. Utöver förvaringsfunktionen och skolan som en marknad för varor och tjänster finns tre huvudfunktioner: kvalifikation, sortering och socialisation. Kvalifikation handlar om att skolan ska förse eleverna med de kunskaper, färdigheter och attityder som samhället (framför allt arbetsmarknaden) behöver. Sortering är nödvändig för att fördela elever på olika yrken och verksamheter i samhället. Socialisation (även kallad den ideologiska funktionen) går ut på att överföra samhällets rådande normer och värderingar till eleverna. Man kan notera att det alltid finns en kamp om hur verksamheterna i skolan ska utformas och vilka värderingar som bör råda.

Under dagen framkom flera mycket intressanta exempel från gruppen på vad en fritidspedagog kan göra. Det handlar om att fånga tillfället i flykten och ställa bra frågor till barnen som får dem att tänka.

Vi avslutade med att ge som uppgift till nästa träff att samla beskrivningar av sådana exempel. (se vidare nedan).

Fjärde träffen, 13 maj

Denna gång var alla deltagare med, Gunilla och Lars dock via Skype. Dessutom var två inbjudna gäster med, Harry Berg, pensionär, är en av de första som utbildade sig till fritidspedagog i Sverige i mitten på 60-talet. Harry var den som startade upp fritidspedagogutbildningen på HiG i mitten på 70-talet och arbetade fram till 2012. Med var även Cecilia Eriksson, fritidspedagog, men jobbar nu som lärarutbildare på HiG i fritidshemsprogrammet.

Micke inleder med att göra en sammanfattning av vad forskningscirkeln handlat om för Harry och Cilla. Han nämner också Läraryrket's aktuella statistik, som baseras på skolverkets siffror som visar att i genomsnitt har varje utbildad fritidspedagog 55 barn att ta hand om. (Skolverket 2019, Elever och personal i fritidshem år 2018/2019.)

Vi tar därefter en runda där uppgiften till dagens träff var att ge fler goda exempel på vad som kan ske inom fritidspedagogen.

Sedan var det dags för Harry och Cilla att berätta om sina erfarenheter. Harry pekade på 70-talets stora SIA-utredning och särskilt utredningen "Barns fritid" som en viktig start på en utveckling. Inom den samlade skoldagen fick barn välja aktiviteter efter eget intresse, schack till exempel. Detta försvann längre fram.

Fritidspedagoger hade ett missionerande arbete i att jobba demokratiskt och det fanns resurser under uppbyggnadsfasen. En bra läroplan och riktlinjer från Socialstyrelsen gav en bra grund. När det gäller utbildningarna till fritidspedagog i högskolan fanns det emellertid svårigheter med det demokratiska förhållningssättet som inte passade in. "Högskolan är en mycket speciell arbetsplats" var något som flera av oss instämde i.

Förr hade man som fritidspedagog möjlighet att förverkliga det man lärt sig. Men fritidspedagogiken blev föremål för de största nedskärningarna sedan 90-talet och ingen protesterade! Man måste ha mer stöd från föräldrarna!

Cilla noterade att det inte finns någon forskning om de stora barngrupperna och att det saknas ändamålsenliga lokaler. Hon påpekar att samverkan mellan lärare och fritidspedagoger behövs men är problematiskt. Många barn behöver hjälp och då får fritidspedagoger rycka in. Cilla berättar att för 15 år sedan kunde hon ta med halva klassen ut i skogen men nu är lärarna hårdare styrda. Den nuvarande möjligheten att både vara fritidspedagog och ha estetiska ämnen i skolan innebär svårigheter.

Innan lunch berättar Gunilla något utförligare om bakgrunden till forskningscirkel och om föreningen SPARC.

Efter lunch tas olika teman från dagen och tidigare träffar upp. Det mesta cirklade kring fritidspedagogyrkets kännetecken, utmaningar och möjligheter.

Avslutningsvis diskuterade vi uppgiften till nästa gång, nämligen att beskriva en (typisk) dag i fritidspedagogens verksamhet.

Femte träffen, 18 juni

Nu var vi framme i slutet av terminen och deltagarna hade blivit varma i kläderna vad gäller cirkeln och dess fokus. Flera ingående beskrivningar av en dag fanns att utgå ifrån och alla deltagarna var på plats. Lars kunde dock inte vara med i Gävle utan följde delvis samtalen via Skype. Micke lämnade cirkeln något tidigare eftersom han hade ett angeläget ärende att ta hand om på eftermiddagen.

Detta hindrade emellertid inte djupa och innehållsrika beskrivningar av och samtal kring såväl positiva sidor som grundläggande villkor som försvårar möjligheterna att arbeta som man skulle vilja. Innehållet i typiska dagar återkommer vi till.

Vi avslutade träffen med att uppmana deltagarna till tankar och berättelser kring vad som är svårigheter och hinder i sin verksamhet.

Sjätte träffen, 5 september

Vi träffas igen samtliga i cirkeln efter sommaruppehållet. Ett spontant samtal uppstår.

Samtalet kommer in på fritidspedagogernas roll på rasterna på en skola. Bland personal är rasterna lågstatus men högstatus för eleverna. På skolan i fråga är två rastvärdar med i elevrådet, 6-8 fritidspedagoger är ute på rasterna och fördelar verksamheter. Det finns även luft i schemat för att kunna reda ut konflikter som uppkommer.

Rektorernas utbildning verkar dock vara en nyckelfråga. Brister och försämringar i flera utbildningar som gäller fritidsverksamheten noterades också. Även positiva tongångar hördes. En insatt och positivt inställd rektor är utmärkt att ha.

En av deltagarna intygade att man som fritidspedagog "gör skillnad" för eleverna. Ett exempel på verksamhet vid skolstarten handlade om att göra saft på svarta vinbär och vinbärslöv med hjälp av en saftmaja. Ett annat exempel gällde en elev som förklarar Trangia-köket för en ny elev.

En blandad diskussion följer. Samverkan med lärarna var bättre förr, påpekar någon. Utvecklingsgrupper där man läser böcker och pedagogiska diskussioner är viktigt. Elever som undrar vad läraren förväntar sig för svar förekommer ofta. Här är det bra att ställa varför-frågor! Begrepp som lektion behöver inte tolkas slentrianmässigt!

Så kom vi in på frågan som alla funderat på över sommaren om svårigheter och hinder. Detta återkommer vi till, men tydligt är att stora barngrupper och samverkan/samplanering är svårt och att detta är något som ofta tas upp.

Vi avslutade dagen med att vara helt överens om att "skolifiering" måste motverkas!

Sjunde träffen, 24 september

Gunilla och Lars delade ut noteringar från förra träffen, en sammanfattning om "två sorters pedagogik" samt sammanställningar av teman inom "svårigheter och brister" respektive "fritidspedagogikens kärna". Vi började med att samtala om **svårigheterna**. Ett påpekande är att alla i cirkeln har olika situation och att exemplen stämmer olika bra för var och en.

Bristen på utbildade fritidspedagoger är stor och fritidspedagogutbildningarna har dels lagts ner vid många lärosäten, dels kortats och fått ge utrymme till skolans läroämnen.

Fritidspedagoger är också en yrkesgrupp som inte är enhetlig. En del har t ex ämnen i skolan i olika grad.

Med de stora barngrupperna blir verksamheten alltmer styrd av att skapa fungerande aktiviteter för stora grupper och riskerar att bli ytlig.

Parvis samtal följde efter lunch som framför allt handlade om kärnan i fritidspedagogiken.

Barn kan vara *lekskickliga* och det är förstås vi fritidspedagoger också var ett viktigt påpekande.

Cirkeln ägnade sedan tid åt att resonera om vilka önskemål om åtgärder vi ska rikta till Läraryrket.

Vad har forskningscirkeln gett er frågade vi avslutningsvis. Några uttalanden (mer eller mindre citat) återges nedan:

- Det är en spännande process vi varit med om
- Den har fyllt på min ryggsäck med nya tankar och idéer, har sått frön.
- Har gett fortbildning, man kan tänka på olika sätt, en ögonöppnare.
- Den har väckt en krigare. Det gäller att slåss för de bra tillfällena. Vi kan påverka kollegerna genom det de ser att vi gör.
- Inspirerande att lyssna på de andra.
- Jag har börjat skriva och tänka.
- Vemodigt att det snart tar slut.
- Tiden – att få tänka i lugn och ro. Det är en process som fortsätter.
- Fint med någon som lyssnar och är intresserad.
- Det blir något: en rapport som kan driva på vidare.
- Det är en renande effekt, får prata ut, lite terapi och lärorikt med andras berättelser.
- Forskningscirkeln har varit en ögonöppnare.
- Vi som är Läraryrket får driva detta.

Åttonde träffen, 18 oktober

Vid den avslutande träffen samlades vi alla i Läraryrket lokaler i Stockholm. Vid träffen deltog också Line Isaksson och Robert Fahlgren från förbundsstyrelsen. Deltagarna berättade om vad vi gjort och vad som hade framkommit inom cirkeln, inte minst om fritidspedagogikens kärna. Gruppen uttryckte en stolthet över att vara fritidspedagoger som vill slåss för kärnan i verksamheten. "Det ska inte vara skola!"

Efter en god lunch fortsatte samtalet om villkoren för fritidspedagogerna. Sedan början av 1990-talet har det skett en nedmontering av fritids konstaterade vi. Det hela påvisar de behov som finns, framhöll Micke och Line föll in med: "Vi måste bli mer bestämda!" Vi kom också in på arbetsmiljöfrågor och problem som kan uppstå när det finns för lite personal.

Resonemanget resulterade i att tillbud ska rapporteras och en av deltagarna noterade då att forskningscirkeln fått ett inslag av facklig utbildning. Vidare resonerade vi om forskningscirkeln som metod, kanske för vidare användning i läraryrket. Deltagarna pekade bland annat på följande fördelar:

Fantastiska träffar, bra uppgifter. Väldigt bra sätt att jobba. Vi har ägt frågorna - jätteviktigt. Bra att kunna vara förberedd. Bra att få prata på. Ett kollegialt lärande!

Ingen press för forskarna skriver rapport. Jag får nya idéer, mer kunskap och längtar till nästa träff. Åkt hem med miljoner tankar i huvudet. Nytt sätt att lära. Man får tid att "grotta ner sig". Känner förväntan inför vad det ska bli. Mycket reflekterande. Djup i sig själv. Bra med tid.

Helt fantastiskt, jättebra forum.

Vi har forskat!

Bildtext: på bilden ses från vänster: Lars Holmstrand, Christina Larsson, Annica Ahlsten, Sven-Olov Nordqvist, Mikael Forsberg, Eija Eriksson, Chatarina Hedström-Landin, Niclas Backlund och Gunilla Härnsten.

Vad kom vi fram till?

Forskningscirkelns arbete har genererat ett rikhaltigt material. Det är inte bara träffarnas ofta intensiva diskussioner som vi har försökt fånga i noteringar som är ett resultat. Vi har dessutom fått in skriftliga underlag från deltagarna av varierande omfattning. Det tämligen omfattande materialet har vi analyserat och sorterat in under nedanstående rubriker.

Ett första steg mot att beskriva möjligheter och hinder i fritidspedagogernas verksamhet var för oss att be deltagarna beskriva hur **en vanlig dag** kan se ut. Vad gör man? Vilka grupper träffar man? Hur disponeras tiden?

Ett andra steg har varit att be deltagarna beskriva vilka **hinder och svårigheter** de har erfarenheter av i sin verksamhet.

Det område vi troligen har ägnat mest tid åt är vad som egentligen är kärnan i den verksamhet fritidspedagoger bedriver, alltså **fritidspedagogikens kärna**. Vi har bett deltagarna om deras berättelser och exempel på vad de kan göra när de får förutsättningar för det.

Vi forskare har också bidragit med att sätta in fritidspedagogiken i ett större perspektiv. I ett kort avsnitt beskriver vi den som hemmahörande i den ena av **två sorters pedagogik**.

Deltagarnas beskrivningar om "en vanlig dag"

En uppgift som deltagarna avslutade vårens träffar med var att beskriva "en vanlig dag", det vill säga en typisk arbetsdag för en fritidspedagog. Här kommer deras redogörelser.

Vanliga dagar på fritids

Annica

"Jag börjar mitt arbete vid olika tider, kl. 10.00, 8.30 och 8.00".

"Oavsett vilken tid som jag börjar, börjar jag med planeringstid."

På planeringstiden sitter jag tillsammans med kollegor/fritidspedagoger från andra avdelningar i olika konstellationer. Jag har då möjlighet att diskutera, informera, fundera kring olika frågeställningar som är viktiga tillsammans med dem.

Vid ett av dessa tillfällen, torsdagar sitter jag tillsammans med min kollega. Vi två fritidspedagoger ansvarar för planeringen av vårt fritidshem. Vi finplanerar nästkommande vecka, viktiga iakttagelser, önskemål, synpunkter som uttrycks, skriver månadsbrev till vårdnadshavarna om information och syfte om vad som händer under månaden, osv.

Kl. 09.10 varje dag (ej måndag, börjar 10.00) samlas alla fritidspedagoger ute på skolgården, 7-8 st. Jag, tillsammans med mina kollegor, har förberett rasterna för 1:orna 09.20-09.50 och 2:orna 09.40-10.10. Lunchrast 1:or 11.10 -11.40 och 2:or 11.40 -12.10".

"Mina arbetsuppgifter under rasterna grundar sig i vårt trygghetsarbete. Det är viktigt att skapa kontinuitet, tydlighet och en struktur och att eleverna är delaktiga och känner att de har

inflytande. Därför är vi samma vuxna som är ute på rasterna (ej fredagarna-lärarna är ute). Jag har då möjlighet att följa upp beslut, konflikter, lösningar, bygga relationer med elever eftersom det finns en kontinuitet.

Eftersom vi är ett "team" så kan vi snabbt fatta olika åtgärder/beslut och följa upp det. Vi träffas varje fredag för att planera och utveckla rasterna.

Det kan vara att planera önskemål/idéer från eleverna, olika aktiviteter, traditioner, information som behövs gå ut till klasserna osv".

"Det som är viktigt är att jag har tid i mitt schema för att reda ut t ex konflikter som hänt på rasten, någon elev som behöver prata, kontakta vårdnadshavare eller något annat som hänt. Den tiden minskar min stress eftersom jag inte ska vara någon annanstans.

Jag, en fritidskollega och bitr. rektorn är med i elevrådet. Det är också en del i trygghetsarbetet. Många funderingar, förslag, idéer som kommer upp på elevrådet handlar om trygghet och otrygghet. Det är viktigt att representanter från rastvärdarna är med. Jag kan då snabbt ta informationen till övriga kollegor och vi kan diskutera olika åtgärder, idéer och funderingar som kom upp. Bli en länk mellan eleverna och kollegerna. Jag har även möjlighet att diskutera med min chef eftersom han är med på elevrådet. Jag har möjlighet att ta upp olika åtgärder, funderingar och idéer som jag vill att de ska ta upp på klassråd".

"Det har bl.a. kommit upp på elevrådet att de vill ha en vuxen på fotbollsplanen som hjälper till. Det fixade vi. Önskemål om fotbollsturnering på rasterna, det fixade vi. Eleverna upplevde att det var oroligt när alla skulle in från rasterna. Vi fixade så att några vuxna följer med och är i korridorerna tillsammans med behöriga lärare. Olika önske-mål på aktiviteter, så fixar vi det.

Jag följer med eleverna in från rasterna och har då förhoppningsvis tillfälle att prata med berörd lärare om aktuella saker – korridormöte".

"Under en vecka dyker vår rektor upp vid ett flertal olika tillfällen på rasterna. Han är intresserad att se hur det fungerar, vill bilda sig en uppfattning, vill bygga relationer med eleverna, höra med eleverna och med oss.

Rektorn har gett oss mandat att planera, strukturera och utveckla rasterna så att tryggheten ökar på skolan. Planering sker varje fredag tillsammans. Rasterna behöver inte vara på skolgården utan vi kan använda vår närmiljö inne och ute.

Varje torsdag mellan 10.20 -11.00 är jag inne i ”min klass”. Jag har då kommit överens med lärarna om vad jag ska göra. Även om det är en kort stund så vill jag att det ska utgå från ett syfte/behov som jag samtalat med lärarna om.

Lärarna i ”min klass” kommer ner till fritids en gång veckan för att bilda sig en uppfattning om vad som händer hos oss på fritids. Vi har kommit överens om att vi vill att de är med på våra samlingar som vi har på måndagar då vi går igenom vad som händer under den aktuella veckan, funderingar och övriga frågor. Torsdagar går vi igenom hur veckan varit, utflykten på fredag och önskemål”.

”Det är korta stunder 15–20 minuter men är en börja till ett ”bro” över våra verksamheter.

Klockan 12.00 är jag tillsammans med förskoleklassen på fritidsverksamheten. Förskolelärarna går på lunch och planering. Jag har ingen möjlighet att prata med dem om hur förmiddagen har varit för förskoleklassen. Har jag tur så har jag stött på förskolelärarna under förmiddagen och vi har kunnat delge varandra information men det finns ingen planerad kontinuerlig tid för daglig information. Vi tar oss tid när vi är i barngrupp, vilket inte är optimalt”.

”Lärarna i ”min klass” kommer ner till fritids en gång veckan för att bilda sig en uppfattning om vad som händer hos oss på fritids. Vi har kommit överens om att vi vill att de är med på våra samlingar som vi har på måndagar då vi går igenom vad som händer under den aktuella veckan, funderingar och övriga frågor. Torsdagar går vi igenom hur veckan varit, utflykten på fredag och önskemål.

En gång i månaden sitter vi i arbetslaget tillsammans förskolelärare/fritidspedagoger för att diskutera vad som är viktigt för att utveckla vår verksamhet. Vi sitter från kl.17.00 -19.00. Vi bjuds på mat.

- *På fritids så har vi fasta aktiviteter och ”spontana aktiviteter”.*

På måndagar har vi data. Vi arbetar med ”Kul och Strul”. Syftet är att lära sig hur man hanterar datorn samt hur man uppför sig på nätet. Vi har arbetat med källkritik, filmer från UR. Hur man undviker att hamna i trubbel samt lär sig hur man hanterar situation där det gått fel. Kul handlar om att lära sig aktiviteter som video, bild, animering, spela in ljud. Just nu bygger barnen som vill en stad tillsammans med snytkorven på Minecraft”.

”På tisdagar är vi i idrottshallen. Då är det färggruppen som går, röd, blå eller grön. Färggruppen är en åldersblandad grupp, för att ge barnen större möjlighet att lära känna nya kompisar utanför sin egen ålder.

Skaparverkstad. Vi skapar ute och inne. Barnen får och ska ha möjlighet att prova olika tekniker, material, olika sätt att uttrycka sig på. Just nu arbetar barnen med att måla tygpåsar, påsar att har sina saker i, tygpåse istället för plast. Vi arbetar med hållbar utveckling. Vi har tittat på filmer och samtalat med barnen om vad plast gör med vår planet”.

Utflykter, varje fredag i färggruppen. Tanken är att arbeta med olika typer av lärande, exempelvis att praktiskt arbeta med saker som barnen arbetar med i skolan. Under våren har barnen fått möjlighet att bekanta sig med trangiakök. Vi har pratat om vad man använder det till, de har fått prova att sätta ihop och använda det.

- *Det är viktigt att vi skapar utrymme för spontana aktiviteter, sådant som barnen blir intresserade och engagerade i "just nu".*

"När vi höll på med tygpåsarna och hade pratat en del om plast, blev några barn engagerad. De blev planetträdarna, de började samla in skräp som låg på skolgården och i buskarna, De tillverkade skyltar som det stod planetträdarna på.

Detta engagemang höll i sig veckan ut. Det finns flera sådana exempel som helt plötsligt kan blomma upp, det är viktigt att jag som pedagog är närvarande och lyhörd för det som är på gång. Min uppgift blir att "vattna" deras intresse och engagemang.

En gång i veckan, fredagar, har vi alla fritidspedagoger fritidsmöte. Nästan alltid är någon eller båda rektorerna med. Vi har en dagordning med fasta punkter, information från ledningen, information till ledningen, utvecklingsarbete fritidshem, det leds av vårt fritidshems utvecklare, pedagogiska tips, övriga frågor".

Mina kontakter med vårdnadshavare sker i stor utsträckning på eftermiddagen vid hämtning. Oftast blir det en hälsning/kort information om dagen eftersom jag oftast är upptagen med olika aktiviteter med barn.

Ibland måste jag avbryta min aktivitet med barnen för att samtala med vårdnadshavare. Det är för att det har uppstått en situation som jag anser kräver det.

Jag försöker skapa tillfällen med vårdnadshavare om barnets dag/situation när jag fått signal eller upplever att det är extra viktigt. Det kan ske vid hämtning eller telefonkontakt efter arbetstid, tyvärr.

En del kontakt med vårdnadshavare sker via telefon, jag ringer vårdnadshavare eller de ringer mig.

Ibland bokar jag in möten med vårdnadshavare, det sker i samråd med rektorn så att en person kan sättas in istället för mig.

Jag har en arbetsmobil som jag fått av rektor. På den sköter jag alla mina arbetsrelaterade kontakter. Jag har min arbetsmail kopplat det den också. Arbetsmobilen hjälper mig att hålla isär arbetet och mitt privata liv. När jag går hem för dagen lämnar jag mobilen på min arbetsplats.

En helt vanlig torsdag

Christina

"Börjar mitt arbete kl. 7.30 med att vara ute på skolgården. Där tar jag emot elever som kommer innan skolan börjar. Jag hinner prata och samvara med många barn. Ibland behövs det en kram och några uppmuntrande ord för att det ska kännas bra att bli lämnad. Jag byter också några ord med flertalet vårdnadshavare om olika saker gällande verksamheten och deras barn. Ungefär 7.55 går jag in för att ringa en lååååång signal som indikerar att nu börjar skolan. På vägen in möter jag flera vårdnadshavare samt ännu mer elever. Vi byter hälsningsfraser och diverse annat.

Hejar lite snabbt på städpersonalen som är i färd med att städa toaletterna i kapprummet".

”Jag klär av mig och går in på fritids för att plocka fram och förbereda dagens första halvklasslektion med förskoleklassen som jag samverkar mot. I dag ska vi göra blåsippor och vitsippor i lite olika tekniker. Jag plockar fram penslar, vattenfärg och papper vid det ena bordet och saxar, limstift och papper vid ett annat bord. Jag startar projektorn med bild på både vitsippa, blåsippa och gulsippa. Jag tar även fram håltången och jungfrubenen vi ska ha vid monteringen av den ena blomman.

Eleverna kommer 8.15. De sätter sig vid det ena bordet och vi börjar samtala kring bilden jag visar. Efter det går jag igenom vad vi ska pyssla med den dryga timmen fram till rasten. Eleverna målar, klipper, limmar och pysslar ihop de båda blommorna”.

”Kl 9.30 är det dags för rast för eleverna och när de går ut tvättar jag penslar, byter vatten och städar undan för att det ska vara klart för nästa grupp som strax kommer in för att sätta igång. Jag hinner springa upp till personalrummet för att hämta en kopp kaffe. Det är inte alltid jag gör det. På vägen hjälper jag till med att leta reda på en borttappad sko och reder ut bråk mellan några elever. I personalrummet är det några snabba ”hejanden” på kollegor medan kaffet rinner ner i koppen. Går ner tillbaka för att vara på plats och ta emot eleverna efter rasten. Pratar en snabbis med en av förskolelärarna som undrar hur det gått för en elev i den första gruppen.

Jag kör samma upplägg med andra gruppen och vi arbetar på tills det är dags att gå till lunch. Vi får lämna allt ostädad för att hinna med vår mattid. Jag brukar fixa allt (städa) efter lunchen. Jag äter med eleverna och vi pratar då om lektionen som varit samt vad som ska ske på eftermiddagen på fritids. Vi går ner i grupper från matsalen och efter att ha hjälpt till med några krånglande dragkedjor, ett plåster och rätt ut ett bråk går jag in på fritids och städar upp. Jag bär också in de färdiga alstren till förskoleklassens rum så att de får sätta upp dem i fönstren där. Nu har jag arbetat 10 min in på min rast, men det brukar vara så... Det är tur att jag ätit pedagogiskt för nu behöver jag ”bara” dricka kaffe och andas lite på rasten”.

Hämtar en ny kopp kaffe och väljer att ta med den ner till fritids. Det är lugnare där och inte lika rörigt som i personalrummet. Där träffar jag övriga kollegor som pysslar med lite allt möjligt, någon jobbar, någon rastar, någon plockar ihop ”mellisvagnen” som ska med till skogen på eftermiddagen. Går sedan upp till arbetsrummet för att i ca 40 min förbereda fredagens arbetslagsträff, kolla mail och teams, läsa kapitlet i boken som vi har som fortbildning en gång till och fundera kring frågorna kring det.

”Går sedan ner till fritids igen och klär på mig så smått. Går till klassrummet för att pricka barn och påminna dem om att det är skogsdag och tala om vikten av att gå på toaletten och klä på sig rätt kläder för eftermiddagen. I korridoren pratar jag med och hejar på de som hämtar sina barn kl 13. Byter också några snabba ord med förskoleklasslärarna om hur dagen fortlöpt.

- *Det är några barn som det är extra bra att veta dagsform på.*

Så fort barnen är klara så ställer vi upp oss för att gå till skolskogen. Vi har med mellanmål och filter, det är kojtema i skogen i dag. Vi går och småpratar med varandra hela vägen och barnen börjar leka direkt när vi kommer fram.

Vi brukar leka affär vid mellanmålet och så blir det även denna dag. Några elever vill driva affären och sätter igång direkt med att diskutera priser och upplägg av det hela. Det börjar regna så vi hjälps åt att knyta upp en presenning som tak över ”mackerian”. Vi leker i skogen hela eftermiddagen och det är flera barn som blir hämtade där, det är många som uttrycker att vi har det mysigt och att de uppskattar att vi är där i skogen”.

15.30 är det dags att ta fram visselpipan och plocka ihop oss för att tåga tillbaks till skolan. Det är en ständig diskussion om att "pinnarna bor i skogen och ska stanna där" med några elever, men till slut är vi på väg....

Tillbaka på skolan får eleverna välja att vara inne eller ute och leka. Jag rullar in mellisvagnen i köket och tar reda på disk och sopsorterar. Klockan har nu blivit 16 och jag slutar för dagen.

Denna dag har gått i ett och jag har knappt hunnit prata med mina kollegor. De ser ofta ut så på torsdagarna, men de är ändå tydliga och jag vet vad som ska göras. Det är en intensiv dag och att gå till skogen på eftermiddagen är fantastiskt. Det ger lugn och jag kan tänka mig att eleverna känner detsamma även om det är lite "gnöligt" ibland när vi ska iväg.

En dag

Eija

Beskrivningen är från en avdelning för åk 1-2 elever. Just nu är 38 elever inskrivna. Personalmässigt är vi tre pedagoger med 100% och en 50% och tre elevresurser.

Tisdagar 10:15-18:30

- Mellan 10:15-10:30 ca snabbkoll på avd. (frånvaro elever/personal)
- 10:30-11:00 pedagogisk lunch med åk 2. Jag sitter vid ett av borden tillsammans med 6 elever.
- 11:00-11:30 Rastvärd under F-3 lunchrast. Vi är tre rastvärdar ute som cirkulerar hela tiden, löser konflikter samt hjälper "förrådsvärdarna" (två elever från åk 3). Cirka 5 min innan det ringer in skall allt utlånat lämnas in och förrådet stängas. 11:30 ringer det in

och det tar ett tag innan sista F-3 eleven gått in (åk 4-6 hinner oftast komma ut från matsalen innan, men inte alltid "deras" rastvärdar).

- Ca 11:45 byter jag av en elevresurs så att han får ut sin lunchrast. Jag är där eleven är, oftast i sitt klassrum (åk 2 elev). Eleven går inte på fritids, men jag är den pedagog som har längst relation med eleven, därav är det jag som "löser av".
- 12:30 börjar fritids för åk 1. Lärarna har halvklasstimmar tisdag och onsdag. Vi tar emot de elever som har fritids. Vi börjar alltid med en kort samling, registrerar närvaro på paddan och sedan erbjuder vi eleverna olika aktiviteter – de gör ett eget val. Vissa av våra elever har modersmål under fritidstid.
- Mina kollegor turas om att gå på egen lunchrast mellan 12:30-13:30.
- Ca 13:45 är det dags att städa undan. De elever som är på fritids klär på sig och går iväg till matsalen (mellanmål). De elever som slutar skolan kl 14:00 och ska vara på fritids kommer dit själva. Jag tar emot en elev med diabetes (kollar blodsockret och doserar insulinet, sedan i januari sticker eleven sig själv). Efter detta sitter jag ner vid "mitt bord" med 10 elever (om alla är där) och registrerar närvaron på paddan. Om inte frånvaro rapporterats till oss och eleven inte kommer till mellanmålet (14:00-14:20) ringer jag och söker eleven. Alla elever har bestämda platser i matsalen, så även vi vuxna. Nu har jag tid att småprata med de elever som sitter vid mitt bord. Den av mina kollegor som slutar tidigast, går ut först från mellanmålet. Inga elever får gå utan att det finns en vuxen ute. Jag stannar kvar sist i matsalen.
- Ca 14:30 tar jag min egen lunchrast. Eleverna är ute fram till kl 15:00. Några går hem, men de flesta är kvar.
- Ca 15:00 har vi samling inne (brukar vara ca 25-30 elever). Varje tisdag erbjuder vi "Träna med fritids" i idrottshallen fram till kl 16:00 tillsammans med två pedagoger. Här gör eleverna ett eget val. Jag som stänger fritids, stannar kvar på avdelningen med de elever som blir kvar. Jag tar emot föräldrar som kommer för att hämta sina barn. Ibland behöver de hjälp med att fylla i blanketter, ibland hjälp med att tydliggöra blanketter – ibland behöver vi någon som tolkar (oftast kurdiska eller arabiska).
- Vi har även en elev som sitter i rullstol. Är elevens resurs borta måste vi lösa det inom personalgruppen.
- Ca 16:30 är det städning/hopplockning innan fruktstund. Min kollega på avdelningen slutar 16:45.
- Ca 16:50 tar jag med mig de elever jag har kvar och går över gården till 6-årshuset (Vita Villan). Den som jobbar till kl 17:00 i stora huset, går rundan och kollar alla fönster/dörrar på bottenvåningen. Finns även en pedagog till kl 17:00 i Vita Villan som jag skickar hem när jag kommer över.
- Antalet elever mellan 17:00-18:30 varierar vecka till vecka. Ibland har vi elever som ska till nattis och hämtas av taxi ca 17:30 (gäller att passa den, även att fråga chauffören vilka han/hon ska hämta samt vart de ska). Ibland, händer inte ofta, kan taxin utebli. Då gäller det att "lokalisera" felande länken.
- Innan jag går hem för dagen låser jag in det som ska låsas in.

En vanlig tisdag i maj

Niclas

”Börjar dagen vid 8:15 och är inne i klassen vid 8:20 där dagen börjar. Inne i klassen fungerar jag som ett slags resurs till en elev med koncentrationssvårigheter, inte under fritidstid. 9:30 börjar rastaktiviteten. Jag har förhandlat till mig att kunna gå ut en kvart innan och förbereda. I början av terminen kom vi överens om att två elever varje vecka skulle följa med mig ut eftersom de var ”bodvärdar”, men efter ett tag så klagade läraren på att det försvann lektionstid på grund av det, vilket gjorde att jag inte orkade ta den striden.

Nåväl. Förberedningen innebär att öppna upp för två lekbodar. En för lågstadiet och en för mellanstadiet. Innan eleverna kommer ut börjar jag förbereda dagens rastaktivitet. Vi inom rastaktivitetsgruppen har bestämt att vi alltid har aktiviteter framför lekbodarna, där vi bland annat kan ha bollekar. Efter att rastaktiviteten är slut (den är tjugo minuter) påbörjar jag att plocka in lekmaterial vilket brukar ta några minuter. Jag brukar här kunna gå och ta en snabbkaffe innan jag återvänder till klassrummet.

Väl tillbaka i klassrummet är jag där till lunchen 10:35. Vid kl 11:00 har jag min egen rast och 11:30 är jag rastvakt. I rastaktivitetsgruppen har vi diskuterat att vi skulle vilja utveckla rasterna till att innehålla lunchrasterna när de är längre. Vi skulle också vilja att de äldre eleverna mer involverade i rastaktiviteterna exempelvis genom elevledda aktiviteter. Men från ledningshåll har vi inte känt något större stöd och vi har fått nej för extra planeringstid och inte blivit involverade i schemalaggningen för rastvärderiet.

Under min rastvärdstid har jag halvklass från 12:00 – 12:40 och 12:40 – 13:20. Förberedelsetiden existerar dessvärre inte vilket gör att tiden som barnen får stå och vänta på aktivitetens start blir lite orolig, både för mig som pedagog och för barnen själva. Själva halvklassen i sig får jag planera själv, men jag har valt att prioritera min planeringstid till själva fritidsaktiviteterna. Halvklasserna brukar innebära styrd utelek, utomhus, med syfte till att stärka grupptillhörigheten.

Vid 13:20 så börjar fritids. Fritids för dagen innebär att barnen först får välja mellan att vara ute eller inne tills vi går till mellanmål 13:50. Lokalerna ettorna befinner sig i under skoltid är i klassrummen med dålig akustik samt att materialet som vi använder måste plockas fram varje dag, t.ex. rit-material och spel.

Efter att vi haft mellanmål har jag och min kollega bestämt att vi ska gå iväg till ett närliggande lekområde för att barnen ska få uppleva närområdet och spela brännboll. Vi går dit med båda förskoleklasserna, ca 45-50 barn, och båda ettorna, ca 45-50 barn. När vi väl är framme väljer några barn att leka i skogen, en del väljer brännboll och en del väljer att hoppa längdhopp. Det hela flyter på väldigt bra under stunden vi är där men det som tar tid och energi är att gå fram och tillbaka med barnen. En del av mina kollegor värderar väldigt högt att gå i led tillbaka, trots att det knappt är 100 meter, men efter mycket om och men så kommer vi tillbaka och barnen får välja vara ute eller inne innan de går hem för dagen.

En dag på Ludde

Petra

- Börjar morgonen på fritids. Träffar kollegor, föräldrar som lämnar, elever som kommer. Ute 7.30 till 8.10.
- Många möten med både vårdnadshavare och barn. Tid att stanna upp en stund, men ändå ansvar för de elever som har morgonomsorg.
- Skoltid cirka 8.20 till 11.10 de flesta dagar. Rastaktiviteter/rastvärd mellan 11.10 och 12.30. ibland halva tiden, ibland hela. 12.30 till 13.00 egen rast.
- 13-13.10 ställtid med alla fritidspedagoger för att checka av eftermiddagen.
- 13.10-14/14.25 ute oftast med eleverna.
- 14/14.25 mellis i matsal eller ute. Fram till 15.00 oftast ute.
- 15-17 aktiviteter inne eller ute på fritids. Ibland elevledda, ibland pedagogledda, men mestadels fri lek. Biträdande rektorerna finns i huset, dock ofta på andra uppdrag. Som PUL (pedagogisk utvecklingsledare) träffar jag dem kl 12.30 till 14.30 varje måndag.
- Få tillfällen att träffa lärare. Haft "tavelmöte" 7.30 till 8 en gång i månaden. Få fritidspedagoger kan vara med vid dessa tillfällen, tyvärr. Eventuellt kan vi tiden före arbetsplatsträffar i höst ha verksamhetsmöten mellan fritidspedagoger och 1 till 3-lärare.

En bra dag på fritids

Sven-Olov

Jag har valt att gestalta en bra dag på fritids och långt ifrån alla dagar ser ut på det här sättet.

- 7.30 Börjar med att heja på och checka in det barn som inte kollegan hunnit med eftersom hon sitter med barnen och äter pedagogisk frukost.
- 7.40 Barnen dukar av och frukosten städas bort och frukostvagnen körs ut i köket.
- 7.50 Sitter med några barn i soffan och tittar på djur i en bok.
- 8.00 Barnen börjar skolan och jag går runt till klassrummen och kollar att alla elever är på plats. Ringer en förälder som har glömt meddela att hennes barn är sjuk.
- 8.15 Går in i förskoleklass och vi jobbar med att göra klart mattehäften, bokstavsboken, städa lådan m.m. Efter det blir det lite tid till lek.
- 9.30 Har trivsel ute på rasten. Det saknas folk på "rastskojsaktiviteten". Jag hoppar in och vi kör "nattduellen" men med flaskor med olika färger.

- 10 -11.30 Alla tre fritidshemsavdelningarna planerar tillsammans. Vi pratar om hur vi ska fortsätta vara effektiva på våra möten. Vi kollar igenom schemat för klämdagen. Vi kollar igenom sommarfritids. Vi går igenom ett organisationsförslag. Vi går igenom prioriteringslista inför planeringsdagen som ska ske nästa vecka.
- 11.30 Pedagogisk lunch med förskoleklass.
- 11.50 Plocka undan lunch.
- 12.00 -12.30 Egen rast, eleverna har också rast.
- 12.30 Går ut och börjar "checka in" barn på fritids. Vi leker sedan leken "stjäla pinnen" med barnen som vill vara med, ca 20 barn deltar.
- 13.00 De barn som vill får gå in och jag själv går in vid 13.20 tiden och börjar förbereda samling.
- 13.35 Samlingen börjar och vi går igenom att alla är här. Vi har ungefär 30-35 barn. Sedan tittar vi på några barns "video star"- inspelningar. Det är ett dansprogram där man kan spela in sig själv när man dansar och till det finns olika effekter att lägga till programmet. En förälder får titta på när hennes son visar upp sin film eftersom hon hämtade sin son just då.
- 13.55 Vi lämnar ut bordsplaceringskortet och gör oss i ordning för mellanmål och går sedan iväg.
- 14.20 Efter mellanmålet får barnen jobba med teater, dockteater, videostar eller måla. Detta eftersom det är månadens mål att jobba med estetiska uttrycksformer. Jag hjälper några barn med att ta fram dockteatern och dockor till teatern. Tre barn tränar in en dockteater men blir störda av två andra barn. Jag ser till att dom lämnar dom ifred som ska träna på dockteatern. När dom har tränat klart så bjuder dom in andra barn och spelar upp för dom. Ett av barnen som har autism ville efter att han hade spelat upp sin dockteater titta på sin egen dockteater. Då tog de två andra barnen över hans roll och spelade upp teatern en gång till. En häftig upplevelse för mig att se. Sedan byter vi så att tre andra barn kan spela dockteater och spela upp för nya barngrupper. Jag tar fram material till målning till fyra barn.
- 15.50 Plockar undan dockteatern, paddorna för videostar och målargrejorna. Vi gör iordning för stängning av avdelningen. Möter upp föräldrar och kunde visa upp videostarfilmer för två av barnen och deras föräldrar. Pratade även med en förälder och berättade om dockteatern som barnet hade spelat upp för andra barn.
- 16.15 Slut för dagen.

En dag

Tina

- 6.30 Vi öppnar var sjätte vecka. Gör och äter frukost. Möter vårdnadshavare.
 - 7.10 Vi går ut med alla barn. Nästa omgång personal kommer då. Bra sätt att möta upp barn och vårdnadshavare.
 - 8.00 Skolan börjar. Man får gå in från 7.55.
 - 8.15 Jag går in i klass och har halvklass från 8.15 till 8.55. Byter grupp 8.55 till 9.30.
 - 9.30 -10.00 Rastvakt varannan vecka.
 - 10.00 -11.00 Arbetar som resurs i klass (matematik) med klasslärare.
 - 11.00 -11.30 Egen lunchrast. Vi erbjuder olika aktiviteter!
 - 11.30 -12.30 Rastvakt.
 - 12.30 -13.30 Tryggteam – biträdande rektor, skolsköterska, vaktmästare, skolpsykolog och fritidspedagog.
 - 13.30- ca 14.15 Mellanmål.
 - Ca 14.15 -15.15 Erbjuds Minecraft education för 2:or och 3:or på onsdagar. Övriga barn erbjuds att vara ute eller i röda eller gråa huset.
- Ca 15.50 Tutar vi "städtuta" utomhus. De som är inne städar och kommer ut. Vi samlar alla barn ute och äter frukt.
- 17.45 Vi stänger. Den som stänger bestämmer när/om vi går in eller stannar ute resten av dagen. Träffar vårdnadshavare.

På tisdagar går hela fritids på utflykt, ca 13.50-15.50. Vi tar med oss mellis och går till en lekpark i närheten. Föräldrarna får komma dit och hämta.

Vår biträdande rektor "ska" vara hos oss måndag och onsdag. Hon ansvarar för två skolor, är alltid tillgänglig på mail men vi saknar hennes närvaro ofta när vi känner att vi behöver stöttning.

Under denna vårtermin har vi på skolan behövt "punkta" en elev och det har gjort att en ordinarie personal "försvunnit" från verksamheten på eftermiddagen varje dag.

Summering

För det första är det värt att lägga märke till att beskrivningarna skiljer sig åtskilligt åt eftersom villkoren varierar för de olika deltagarna. För det andra får vi en initierad bild av fritidspedagogernas vardag. Typiskt är att det inte bara är barnen som fritidspedagogerna möter utan även vårdnadshavare, kolleger, lärare och ibland även rektorer.

Arbetet som fritidspedagog innebär också en ständig interaktion med andra människor och tillfällena till reflektion eller vila är få och korta.

Hinder och svårigheter i fritidsverksamheter

Rubrikens innehåll har varit föremål för återkommande diskussioner under flertalet av våra träffar i cirkeln. Vi återger här först fyra skriftliga bidrag från deltagarna och sammanfattar sedan de områden vi tillsammans funnit viktigast.

Annica

”Det som är ett problem är hur vi ska få till en hållbar övergång mellan fritids och skola. Lärarna kommer till fritids och är med 10 minuter i veckan och kommer ut på rast 10 minuter i veckan. Vi pedagoger går in i klass 20 minuter i veckan. Vad ska man säga, bättre än ingenting. Kanske, en möjlighet för läraren att få en uppfattning om fritidsverksamheten, men det ger inte oss möjlighet skapa hållbara övergångar, där syftet är att verksamheterna ska komplettera varandra, det blir svårt att utveckla. Vi behöver prata och reflektera tillsammans.

Fritidshemmet ska inte vara skola och jag menar det verkligen. Den känslan och övertygelsen har blivit starkare och starkare med åren. I skolan handlar det om bedömning, dokumentation, att lära utifrån läromedel, lärarna har en stressig tillvaro. Tyvärr måste jag konstatera att förskoleklassen är på väg åt samma håll”.

”Jag tycker det är rätt förfärligt att det inte finns ett tak för hur många barn som ska vara inskrivna på fritid och hur många barn det får finnas på en yta. Antal barn i förhållande till rummets storlek påverkar ljudnivån, relationer, stress, aktiviteter. Är rummet litet så begränsar det vad man kan göra och vissa aktiviteter blir svåra att genomföra då antal barn per rum blir för stort. Aktiviteter som är lätta och går fort att plocka undan blir dominerande. Aktiviteter som är utmanande, måla på stafflin, experiment, olika hantverk, teater, musik får stå tillbaks. Är barngruppen stor med för få pedagoger/lärare tenderar relationerna att bli ytliga och det är djungelns lag som råder”.

Ett barn som är 5 år och går på förskolan, går i en barngrupp på 12-15 barn. Sedan blir det sommar och barnet får 4-6 veckor semester för att sedan börja på fritids. Då hamnar barnet i en barngrupp med 60-100 barn i. Hur tänker politikerna? Vad tror politikerna händer med barnet under dessa semesterveckor som ska få barnet att fixa alla dessa möten och sociala kontakter.

Christina

”Min upplevelse är att det framförallt är tid för planering/diskussion olika lärare emellan som är svårt att få till. På ”vems tid” ska det ligga?

Att det inte finns något avtal som säger att en lärare i fritidshem ska göra viss tid i samverkan, i barngrupp och planering. Med ett klart avtal skulle det inte bli något tjafs! Allt är bara rekommendationer... Vi måste många gånger, även här, hävda att vi behöver vår tid för att kunna göra ett bra arbete och hinna/orka med....

Att det är stressigt för alla yrkesgrupper och att man ser till sitt eget istället för eleven. (Är det här bra för mig eller/och eleven?)

Vi på fritids får hela tiden argumentera för att eleven ska ha det bra hela dagen. Det gäller allt från lokaler och lärmiljöer till storlek på barngrupp och aktiviteter. Det ska ju ”bara lekas”... Oerhört tröttsamt att alltid behöva hävda hur underbart och viktigt fritids är!”

Min rektor har ganska bra koll på oss på fritids men hon uttrycker sig t ex ” – Jag litar på er på fritids. Ni vet vad som ska göras”. Känslan som vi har är att hon inte hinner med allt och att det går att prioritera bort oss på ett sätt som hon inte kan göra med skolan. Hon är inte alls lika delaktig i vårt arbete på fritidshemmet som hon är i skolans, och kommer då undan med kommentarer som - ”Jag litar på er... ”

”Ibland är känslan att vi på fritids ”klarar oss för bra”, vi löser allt och vi vänder och vrider på det mesta, vi är klistret som får skolan att fungera..., vi är dom som kan hoppa in och täcka upp där det behövs och sen bara fortsätta arbeta ända till kvällen.

Att vi inte får mer tid till att utvärdera verksamheten, flytta/byta lokaler, städa lokaler och planera verksamheten. Sommartid har vi ingen planering alls... Vi får stänga 4 ggr per år, det är oerhört lite med tanke på allt som måste ske under dessa dagar.

När jag tänker på möjligheter tänker jag bland annat:

I vår kommun ska vi nästa läsår läsa skolverkets webbkurs och arbeta med den i nätverksträffar. Vi har detta läsår startat upp en utvecklingsgrupp i kommunen som ansvarat för nätverksträffarna och andra utvecklingsinsatser för fritidshemmen. Detta är utvecklande och stärkande för kommunens fritidshem”.

En stark personalgrupp med många olika kvaliteter och med behörig personal som kan driva verksamheten framåt och efter styrdokument är underbart. **Tillsammans är vi starka!**

”En ledning/huvudman som är intresserad, insatt och förtrogen med fritidshemmet och dess möjligheter. Som ser fritids!

Arbetslagsledare som ser till att det kontinuerligt finns tid till pedagogiska diskussioner för att inte hamna i enbart praktiska göranden.

*”Tid till både egen planering och planering med de lärare
man samverkar med”*

Egna lokaler som man rör över själv där verksamheten inte behöver stanna av och plockas bort.”

Sven - Olov

Hinder är stora barngrupper och dålig förståelse från politiker och arbetsledning. Många vet inte vad fritidshemsverksamhet och fritidspedagogik är för något.

Utveckling av fritidshem är att ha nätverk för olika fritidshem för kollegialt lärande. Att arbeta mellan avdelningar även där för kollegialt lärande. Att ha en tydlig struktur för sitt arbete på fritidshemmet. Gör jag rätt saker? Får jag göra mitt uppdrag? Är verkligen det här min arbetsuppgift?

Använd läroplanen för dina argument för att få göra rätt saker på ditt fritidshem. Använd dig av fritidspedagogisk planering som ett hjälpmedel, låt det inte bli ett ok, gör det om du tycker att det är bra för verksamheten. Förbättra utvärdering och analys av det som görs på fritidshemmet.

Jag upplever att det är problem att skapa hållbara övergångar mellan de olika verksamheterna i skolan.

Det som är ett problem är just hur vi ska få till en hållbar övergång mellan fritids och skolan.

Petra

- Stora barngrupper, hinner inte se alla. För lite personal.
- Barn med särskilda behov som egentligen kräver en resurs. Gör att andra får stå åt sidan (diabetes och utåtagerande barn).
- Man drar in på sådant som ger guldkant, t ex frukost- och mellanmålsutbudet.
- Att inte ha ledningen med i vardagen. Att de inte har så bra insyn i vår verksamhet. Ledningen behöver också inspirera även om man är ett drivande arbetslag.
- Det är jobbigt att ibland behöva förklara och hävda att vår verksamhet är viktig och följer läroplanen och att vi har ett pedagogiskt syfte med vad vi gör.

Sammanfattning

Deltagarna i gruppen är ovanligt kunniga och engagerade fritidspedagoger och flertalet har arbetat under lång tid i fritidshem. Det som framförts som svårigheter och brister under cirkelns gång är således påpekanden och uttalanden som bygger på erfarenhet och kunskap om vad fritidsverksamheten kan och bör vara. I många fall har dagens verksamhet jämförts med "hur det var" eller "kunde vara" ett antal år tillbaka. Det finns således, parallellt med den stolthet som syns i de berättelser som avsnittet nedan om "fritidspedagogikens kärna" visar, också en frustration och en besvikelse. I våra samtal har det framkommit, om och om igen, att mycket av de verksamheter som fanns tidigare nu är näst intill omöjliga att få till stånd. Även här kan vi se några olika områden som tydligt förts fram och vars innehåll i varierande grad gäller för deltagarna:

För stora barngrupper

Det råder stor samstämmighet om att barngrupperna har blivit alldeles för stora på sistone.

"Det är för stora barngrupper och medel för (mer) personal saknas".

"Vi är sårbara för att vi är för få, gruppstorleken är ett problem."

"Man hinner inte med riktigt".

Med de stora barngrupperna blir verksamheten alltmer beroende av att skapa fungerande aktiviteter för stora grupper och riskerar att bli ytlig.

Stor brist på utbildade fritidspedagoger

Det råder stor brist på utbildade fritidspedagoger. I delar av landet är bristen mycket besvärlig. Mycket oroande är att fritidspedagogutbildningar lagts ner på många lärosäten. De utbildningar som finns har dessutom dels kortats, dels fått ge utrymme till skolans läroämnen. Fritidspedagoger är heller ingen enhetlig yrkesgrupp. En del har till exempel i varierande grad ämnena i skolan i sin tjänstgöring.

"Vi befärrar att det finns mycket ensamarbete för framför allt utbildade. Risken är att det då blir mycket aktiviteter och att verksamheten begränsas till att mest handla om tillsyn. Utbildade är också ett stort hot mot vår status."

Kärnan hotas av ämnena

Hur ser det ut när "fritidspedagoger" har "ämnesundervisning"? Vad innebär det i fråga om planeringstiden?

Så kallade kombo-tjänster är, enligt aktuell forskning, slitsamma.

Får skolämnen högre status?

"Skolan har käkat upp oss"

"Lektionen är helig"

Det gäller att slåss för kärnan i verksamheten konstaterar en av deltagarna. Hon ger ett bra exempel på kärnan: en elev frågar om skillnaden mellan nypon och klipulver, vilket leder till att man gör nyponsoppa tillsammans.

Brist på planeringstid

En fritidspedagog har lagstadgad tid med sex timmars planeringstid per vecka, något som inte ens det alltid kan genomföras. All annan tid är med barngrupper av olika storlek och i olika sammanhang. Bland annat påpekas bristen på planeringstid i samband med skolstarten och svårigheter att kunna planera tillsammans med lärare och kolleger.

”Samverkan med lärarna var bättre förr”

”Det ska samverkas och samplaneras men tiden för att göra detta finns inte. Lärarna är upptagna på förmiddagen och fritidslärarna på eftermiddagen. När ska planering då ske? På vems bekostnad?”

”Lärarna kommer till fritids och är med 10 minuter i veckan och kommer ut på rast och är med 10 minuter i veckan. Vi pedagoger går in i klass 20 minuter i veckan. Vad ska man säga, bättre än ingenting.”

Planeringstiden är viktig att värna om.

Viss verksamhet har lågstatus, till exempel rastverksamhet

Verksamhet på rasterna har låg status bland personal. Å andra sidan har den högstatus på en skola med välplanerad verksamhet. På skolan är två rastvärdar med i elevrådet och på rasterna är 6-8 fritidspedagoger med ute och fördelar verksamheter. Det finns även luft i schemat för att kunna reda ut konflikter som uppkommer.

”De svårigheter jag tänker på är ett otydligt uppdrag som hela tiden måste hävda sitt värde och sin existens. Måste du ha planeringstid? Kan du inte resursa och vara ett extra huvud i min klass? Här behöver jag hjälp, och här och här ...”

”Stora barngrupper som ska flexas hit och dit för att rymmas i lokalerna.”

Rektorer som bygger fritids med resurspersonal som aldrig får planering och står i barngrupp 40 timmar i veckan.

Rektorerna kan inte fritidsverksamheten och kolleger förstår den inte

Rektorernas utbildning verkar vara en nyckelfråga.

Rektorer/skolledning är inte närvarande och backar upp det som sker på fritids.

”De hinder jag ser är att vi inom skolan (främst lärarna gentemot fritidspersonal) inte ser varandras yrkesroller och har en förståelse för detta. Vi tror att vi förstår men det gör vi inte. Det krävs ett samarbete redan på högskolan, mellan utbildningarna där man skapar samsyn och förståelse. Rektorer som inte förstår vad fritids är och inte hinner lära sig heller.”

”Kolleger förstår inte vår verksamhet.”

Barn med särskilda behov

Barn med särskilda behov kan vara mycket resurskrävande. Det stöd som finns inom skolans ram ses ibland inte som behov inom fritidsverksamheten. En del barn har stödresurser i skolan men inte på fritids. Aktörer vi skulle kunna ha nytta av och att samarbeta med är specialpedagoger, kurator och skolsköterska.

”Traditionen att fixa allt själv är dock ett hinder.”

Lokaler och omgivning

Brist på bra och ändamålsenliga lokaler är ofta ett hinder. Möjligheterna att vara utomhus, inte minst i skogen, har minskat.

Fritidspedagogikens kärna

Som nämnts ägnade vi i cirkeln mycket tid och arbete åt att försöka beskriva vad som är kärnan i fritidspedagogers yrkeskompetens. Utöver alla muntliga beskrivningar fritidspedagogerna fram-fört under våra träffar har vi också ett intressant material bestående av skriftliga berättelser som vi först återger här nedan. Vi redogör därefter för cirkelns sammanfattning av viktiga delområden som tillsammans är utmärkande för fritidspedagogikens kärna.

Berättelser från deltagarna

Rönnbärsprojektet

Annica

Något som jag i min profession strävar efter, något som jag vill skapa utrymme för i fritidshems-verksamheten är just utrymme för barnens undringar, funderingar och frågor. Det är på det sättet vi kan komplettera skolans sätt att undervisa. Fritids är i regel bättre på att ta vara på barns frågor än skolan är.

För några år sedan var jag på LLU-utbildning på Högskolan. En av lärarna ville att vi skulle fundera över en situation som har påverka oss i vår yrkesroll. Jag kom att tänka på en situation som handlar om just vikten av barns frågor, undringar och funderingar och vad det kan leda till. Magiska saker.

- Hur mycket är en och en halv miljon? frågar Johan mig.

- Varför undrar du det? frågar jag tillbaka.

- Jo, därför att det står här, att under andra världskriget mördades en och en halv miljon judiska barn.

Jag, Johan och några andra barn satt och tittade i ett häfte som regeringen hade gett ut till alla barn i årkurs 3. Häftet heter "Om det må ni berätta...". Det handlade om förintelsen.

- Vill du ta reda på hur mycket en och en halv miljon är? frågade jag.

- Ja svarade Johan och de andra barnen.

Så började vårt rönnbärsprojekt. Ett projekt som växte från några entusiastiska aktiva barn till många fler.

Vi började att trä på snöre ett rönnbär för varje judiskt barn som mördades under andra världskriget. Barnen kom med kassar fulla med rönnbär som de hade plockat hemmavid. De trädde rönnbär på rasterna, på fritids, på elevens val, när de ville.

Johan fick till uppgift att sköta om sammanställning på alla rönnbär. Han fixade ett diagram där en centimeter var 10 000, en decimeter var 100 000, en meter blev 1 000 000 och en och en halv meter var 1,5 miljon. På diagrammet kunde barnen se hur mycket de tillsammans plockade.

Jag och min kollega diskuterade igenom den svåra och hemska händelsen i vår historia. Hur kommer detta att påverka barnen? Hur och om vad informerar vi?

Vi bestämde rätt snart att barnens frågor, undringar, får lägga nivån på vad vi samtalar om, diskuterar kring och arbetar med.

Detta var ett projekt som bara växte hela tiden. Vi samtalade mycket kring värdegrundsfrågor medan vi satt och trädde rönnbär. Hur är vi mot varandra, hur tar i emot nya elever i klassen/fritids? Vi pratade om civilkurage, att lyssna på andra, att uttrycka sin åsikt, yttrandefrihet.

I vårt rönnbärsprojekt kom geografi, matematik, svenska, bild och rörelse in.

Det skrevs berättelser och dikter, det målades, arbetades med lera, ett barn beräknade att två rönnbär bredvid varandra är 1 cm. 1,5 miljoner rönnbär bredvid varandra blir 7,5 km. Det blev en sträcka som mättes upp och som vi alla tillsammans vandrade. Vi kallade den rönnbärsvandringen.

Det blev vinter, rönnbären försvann. Barnen löste det genom att färga ärtor röda och fylla stora genomskinliga glasburkar med "rönnbär".

En dag ringer "Lilla aktuellt" och vill prata med fritids om rönnbärsprojektet.

Ett av barnen har tagit kontakt med "Lilla aktuellt" för att informera dem om

vårt arbete. Det blev ett reportage i Lilla aktuellt.

Jag och min kollega fick avväga hur vi skulle förhålla oss till barnens aktiva arbeten. Det var en balansgång. Ibland gick vi in och visade och instruerade, ibland fick vi backa och avvakta och se hur barnen tog initiativ, organiserade och utmanade varandra. Jag och en kollega var medresenärer. Vår uppgift var att hela tiden skapa förutsättningar för att barnen skulle kunna vara aktiva och att deras förslag och idéer fick näring. Vissa gånger kunde jag planera i förväg men många gånger handlade det om att skapa möjligheter där och då.

Avslutningsvis: Anders, präst vid kyrkan i närheten av vår skola, hörde talas om barnens rönnbärsprojekt. Han kom till oss, samtalade med barnen, tittade på deras arbeten och frågade oss om vi ville hålla i en gudstjänst i kyrkan. Det ville vi.

Det blev en parallell teater som utgick mycket från samtalen vi hade haft tillsammans om värdegrunden. Det blev en känslofylld och enorm gudstjänst.

Denna händelse som jag berättade inledningsvis har varit en händelse, en ledstjärna som jag har burit med mig i alla mina år som fritidspedagog.

Jag har genom åren varit med om liknande händelser, kanske inte lika stora som rönnbärsprojektet, där man tillsammans skapar magi. Jag vill påstå att det handlar om att ha tillit till barnets förmåga att vilja, att skapa meningsfullhet när det finns rätt förutsättningar.

Nu kanske några frågar sig, fick ni ihop 1,5 miljoner rönnbär?

Tyvärr måste jag säga att det fick vi inte. En av mina viktiga uppgifter, kanske den viktigaste, är att skapa, ge förutsättningar för barns lärande och utveckling.

Det handlar om att vara en närvarande, lyssnande pedagog som ger utrymme för barns funderingar, undringar och förslag. Men för det behöver jag som pedagog också förutsättningar. En av anledningarna att rönnbärsprojektet dog ut var konsekvenserna av politikernas behandling av fritidshemmets verksamhet. Alla neddragningar, alla omorganisationer, detta skapar inte de rätta förutsättningarna att få möjlighet att som pedagog värna om denna verksamhet som kan skapa magi.

Fritidshemmet ska inte vara skola

Annica

Den känslan och övertygelsen har blivit starkare och starkare med åren. I skolan handlar det om bedömning, dokumentation, att lära utifrån läromedel, lärarna har en stressig tillvaro. Tyvärr måste jag konstatera att förskoleklassen är på väg åt samma håll.

Därför är min övertygelse att fritids ska en verksamhet som formas efter de olika individerna som fyller verksamheterna. En formbar, situationsstyrd verksamhet som präglas av att pedagoger i stor utsträckning fångar upp barns intressen, behov, funderingar, idéer, delaktighet, initiativ och på olika sätt skapar möjlighet till praktiskt, kreativt lärande. Då blir verksamheten på fritids inte statisk som i skolan, där barnet ska anpassas till skolans form. På fritids ska man möta pedagoger som inte bedömer dig och ditt lärande utan pedagoger som skapar förutsättningar för din utveckling.

Förra året gick vi på utflykt en gång i veckan. Syfte, att veta vad ett trangiakök är, hur man plockar ihop det och hur man använder det. Barnen har fått möjlighet att plocka isär och sätta ihop det flera gånger, vi har använt det till att laga mat och vårt mellanmål.

En dag i början på terminen är vi på väg på utflykt. Med mig på utflykten har jag ”gamla” fritidsbarn och barn som är ”nya”.

”På väg till skogen hör jag samtalet mellan två barn som värmer mitt hjärta och jag känner en stolthet”.

- Vet du vad det där är, säger Ella och pekar på ett trangiakök som ligger i kärran.
- Nä, svarar Kaeinat som är ny på fritids.
- Det är en spis. Det ser inte ut som en spis. Det är lite svårt att förklara.
- Mm mm.
- Man kan i varje fall sätt ihop den, jag kan vissa dig, vill du?
- Jaa, men hur?
- Jag visar dig. Man kan laga mat men idag ska vi göra chokladfondue.
- Och om spisen är sönder kan du hjälpa din mamma att sätt ihop en sådan här spis och laga mat.
- Annica, vad heter en sådan här spis?
- Trangiakök svarar jag.

Det är sådana stunder som ger guldkant på tillvaron. Detta är ett exempel på de fyra F, fakta, färdighet, förtrogenhet, förmedling, som förutsätter och samspelar med varandra enligt läroplanen. Ella har fått kunskap och möjlighet att praktiskt sätta ihop ett trangiakök i ett sammanhang som är naturligt. Hon har repeterat så många gånger som hon har velat och utvecklat en färdighet. Hon känner sig förtrogen med det hon har lärt sig, så förtrogen att hon förmedla sin kunskap vidare till vän.

Exempel på att det sker lärande på fritids hittar man överallt. Men lärande sker på andra sätt än i skolan.

En eftermiddag är jag ute på fritids. En pojke kommer fram till mig.

- Jag har lärt mig räkna till hundra. Vill du höra?
- Jaa, svarar jag.
- Pojken börjar räkna.
- Ett, två, tre, fyra...
- Jag får stå en stund och lyssna.
- Etthundra, säger han till slut.
- Hur har du lärt dig, frågar jag.
- Jag ser att pojken börjar fundera, det syns på hans mimik. Han går iväg.
- Efter en stund kommer han tillbaka.
- Nu vet jag. Han sätter sin ena hand bakom örat.
- Jag har lyssnat och lyssnat och lyssnat

Det visar sig att han har suttit i sanden i närheten av en lyktstolpe. En lyktstolpe som några äldre barn använt när de leker kurrögömma. Han har suttit och lyssnat och lyssnat när de räknat till hundra.

Detta är en viktig stund. Stunden till samtal, frågor och funderingar tillsammans med barnen.

Stunder som det finns alldeles för lite av idag. Stunder för samtal, reflektion, livsfrågor och etik hade jag oftare förr, för många år sedan, innan alla besparingar och förändringar. Nu handlar det om vilka strukturer behöver vi skapa för att få verksamheten att fungera med de stora barngrupperna. Verksamheten blir aktivitetstyd istället för situations- och upplevelsebaserad.

Pojken som växte

Christina

Jag vill berätta historien om en 6 årig pojke som jag hade i min grupp av förskoleklassare. Denna pojke var smart, "lillgammal" och sågs av de andra eleverna som lite annorlunda. Han hade ingen hög status och var inte en självklar del i de grupperingar som fanns. Han tyckte om att läsa böcker, gärna faktaböcker eller instruktionsböcker, och fundera och resonera kring det han läst. Det var inte ofta de andra sexåringarna tyckte det var lika intressant. Pojken å sin sida var inte heller han så intresserad av de lekar och påhitt som de andra i klassen pysslade med. Denna pojke fanns ofta i mina tankar och på vilket sätt jag skulle kunna arbeta för att få honom med i barngruppen.

Det blev väldigt populärt med aktiviteten "Just Dance" på fritids. Vi använde oss av Youtube och tittade på videos som barnen kunde härma. Det gjorde inget att det inte var våra poäng som visades på duken, alla ville önska låtar och dansa loss till musiken. Pojken, som inte var så förtjust i musik och höga ljud, satt för det mesta i ett annat rum och pysslade med något annat. Jag frågade ofta när jag gick förbi om han inte ville komma och dansa men han avböjde.

Efter att aktiviteten pågått några dagar uppmärksammade jag plötsligt pojken sittandes i Just Dance rummet. Han satt längst bak i rummet och bara tittade på de övriga barnen. Vi fick ögonkontakt och han log lite och jag log tillbaka. Detta fortsatte någon dag och pojken satt och observerade med fötterna lätt gungande under bänken.

Efter ytterligare en tid har pojken så sakteliga avancerat framåt i rummet. Han har tagit med sig fritids hemmagjord filmkamera som vi byggt tidigare under året och han sitter nu och filmar sina dansande kompisar. Kameran rör sig till musiken och jag tycker nog att hans fötter gungar lite mer. –Jag är bildtekniker! konstaterar han nöjt när han märker att jag tittar på honom. Jag frågar om han inte vill skriva upp sig på kölistan och önska en låt och efter att ha funderat en stund så gör han det.

På måndag är det återigen ”Just Dance” som gäller för barnen och jag kopplar upp datorn och lägger fram kölistan så vi kan köra igång. Många barn är på gång direkt och väntar förväntansfullt på att jag ska starta första låten. Då kommer pojken in i rummet. Han går direkt fram till listan och skriver sitt namn med versaler, sedan sätter han sig på bordet längst fram och väntar med händerna knäppta i knät och fötterna gungandes.

Det blir hans tur och jag frågar vilken låt han vill höra. – Jag kan skriva själv, säger han och kommer fram till mig. Han skriver in låten i fältet och ställer sig sedan mitt på den runda mattan framför filmduken.

De andra barnen har nu stannat upp och tittar lite förvånat, först på pojken och sen på mig och sen på pojken igen. Låten startar och min förtjusning vet inga gränser! Där står denna pojke, lite stel och klumpig och med glasögonen på sned och dansar! Efter en liten stund börjar han slappna av och rörelserna blir mjukare. Han är så koncentrerad och härmar dansen som visas på duken nästan exakt.

Nu har många av de övriga barnen börjat klappa händer och heja på pojken. Flera är så imponerade att de helt glömmet att dansa själva. När låten är slut blir det många frågor från kompisarna och flera vill att han ska lära dom dansen. Pojken som är rödblommig och svettig svarar så gott han kan och visar också några av sina ”moves”.

Senare den dagen när hans mamma kommer för att hämta honom är jag ivrig att få berätta om hennes fantastiske pojke. Hon blir nästan tårögd och berättar att han flera kvällar suttit och tittat på denna video och övat och övat på rörelserna för han ville så gärna dansa på fritids. Hans egen kommentar till det hela var - Det gick jättebra! Jag satte det! Jag var grym!

Pojkens roll i barngruppen blev efter denna händelse en helt annan. Han blev sedd, fick en massa positiv bekräftelse och höjdes från att ha varit lite vid sidan om till att bli en del av gruppen. Det blev lättare att prata med kompisar på rasterna och närma sig de andra barnen. En annan ny kompis blev väldigt intresserad av att få veta mer om instruktionsboken till ett fläktsystem som pojken läste.

Det är viktigt med tid och att komma ihåg att utveckling får ta tid.

Barn behöver möjlighet att bredda sin arena och få göra det på sitt sätt.

Med stöd av trygga vuxna som inte stressar. Pedagoger som uppmuntrar och stöttar och ser hur betydelsefullt det är för individen att få lyckas på många sätt.

Efter sommaren

Eija

Augusti 2015 började jag jobba i Sandvikens kommun. Blev headhuntad av en biträdande rektor till en mindre byskola strax utanför Sandvikens tätort. Efter ca 6 veckor som fritidspedagog och resurs i en åk 3- klass, fick jag ta över och vara deras mentor resterande tid av höstterminen. Nu fick jag användning av mina fritidspedagogiska kunskaper. Jag fick i uppdrag av biträdande rektor samt områdesrektor att få gruppen trygg (fokusera på matte, svenska och värdegrund). Yes! Två dagar i veckan jobbade vi med värdegrund. Jag använde mig av eget material, letade material på nätet, vi hittade gemensamt på material eleverna och jag.

Målet var: Boken om mig, Vem är jag här i världen? Jag involverade föräldrarna/vårdnadshavarna. Vi släktforskade, vi tog reda på hur lång jag var när jag föddes – hur lång är jag nu, hur mycket har jag vuxit under dessa år, vem har vuxit mest i klassen, vad gör mig glad, vad gör mig ledsen, vad gör mig arg, var i kroppen känns det när jag är glad-ledsen-arg. Eleverna och jag tenderade att glömma bort tiden dessa dagar, vi fick oftast lämna allt och springa till matsalen för lunch.

Min belöning kom när en elev sa att man inte kan vara borta från skolan dessa dagar, för då missar man allt det roliga. Eller en elev log och sa: Eija du låter som en Disneyfilm (jag tenderar att nynna när jag mår bra). Jag fick även äran att föreläsa om detta på högskolan i Gävle för länets modersmåls lärare: "Släktforskning - Att bygga en identitet". Ingen skulle komma på tanken att bygga ett hus med en svajande grund, men det viktigaste vi har tenderar vissa att "bygga" med en historielös grund.

Nu är jag inne på mitt 4:e år som fritidspedagog i Sandvikens kommun och sedan ht 2016 jobbar jag återigen på en mångkulturell skola. När jag började min karriär som fritidspedagog bestämde jag mig för att den dagen jag inte lär mig något nytt, då är det dags att sluta och börja arbeta med något annat. Än är jag inte där ☺

Efter sommaren 2019 när jag kom tillbaka till min arbetsplats och eleverna var tillbaka i skolan, pratade jag och mina kollegor om vad vi skulle ha som ett övergripande mål på just vårt fritids, vår avdelning (åk 1-2). Att lära våra elever hållbarhet ligger oss alla varmt om hjärtat. Att ta tillvara det vi har runt omkring oss.

På vår skolgård har vi vinbärsbuskar. På buskarna med svarta bär låg grenarna ner längs med marken, nertyngda av stora fina svarta vinbär. Dessa måste vi ta till vara.

Alla våra fritidselever fick hämta sina kosor och tillsammans plockade vi bären. Vi skulle göra saft. "Saft-Maijan" plockades fram och vi fyllde silen (överdelen) med bär. Vi samlade eleverna i vårt kök och berättade hur hela processen med "Saft-Maijan" går till och hur slutprodukten blir saft.

Dagen efter fick alla fritidselever varsin pet-flaska med färdigblandad svartvinbärssaft (att dricka på en gång, eller spara lite och ta med hem).

Dagen efter plockade vi av bladen från svartvinbärsbuskarna. Citroner och citronsyra inhandlades. Nu skulle vi göra saft av bladen. Bladen doftar svartvinbär, men färgen på saften blir gulaktig. Saften fick stå kallt 3 dygn innan vi silade bort bladen och citronerna. Egengjord vinbärsbladssaft och bananpaj med vaniljglass fick avsluta veckan.

Leken som relationsskapande, exemplet general och spion

Niclas

Fritidspedagogik handlar i mångt och mycket om att utveckla den sociala kompetensen. Barnen ska kunna utveckla hur man betar sig på ett schysst sätt mot varandra och hur man bjuder in till att leka. Vi kan ge barnen verktyg till att lösa diverse meningsskiljaktigheter och till att respektera regler och turtagning. Den sociala kompetensen är såklart ännu bredare och kan bli ännu mer detaljerat beskriven, men som ni se säkert redan förstår så är detta uppdraget enormt viktigt för att kunna skapa demokratiska samhällsmedborgare.

Här nedan kommer ett exempel på hur fritidshemmet kan arbeta med det på ett praktiskt sätt som särskiljer sig från skolan och jag vill också hävda att fritidspedagogiken har en unik särställning i svensk skola. Jag har arbetat på en del skolor under mina år som fritidspedagog och på varje skola har vissa lekar varit mer populär än andra. Varför vet jag inte riktigt, men kanske är det slumpen som avgör?

När jag började på min nuvarande skola tog jag med en lek som heter General och Spion. Själva leken är ganska svår att förklara i textformat, men jag ska göra ett försök. Om vi har tjugo deltagare så har vi tjugo spelkort varav tio är blåa och tio är röda. Alla deltagare ställer sig på ett led och lekledaren blandar spelkorten ordentligt. Alla deltagare får ett spelkort som de inte ska visa för någon utan ska därefter gå till sitt bo. När alla fått ett spelkort så har röda laget samlats i sitt bo och det blåa i sitt bo.

Väl på sin plats ser deltagarna att alla fått en siffra på sitt kort, från ett till tio, samt en militär grad. Den militära graden är ganska oväsentlig att hålla koll på, förutom de som fått antingen en etta eller tio på sitt kort. För när väl leken startar ska deltagarna ta någon från andra laget, båda visar upp sina kort. Den som har högst siffran tar den andra till fängelset (där du sedan kan bli befriad ifrån). Men det som är det kluriga är att den som har nummer ett är spion vilken har

som uppdrag att lista ut vilken som är det andra lagets tio, alltså generalen. När spionen tar andra lagets general vinner det lagets spion.

Nu har vi i stort sett grunden till denna lek. Vad är det som händer i leken som är så fascinerande att barnen lär sig mer om social kompetens?

När vi hade faddergrupper (blandade elever från sexårs till årskurs sex) testade jag denna lek. Det tar alltid en spelomgång innan alla förstår, vid andra omgången började magin komma igång. En elev i årskurs ett började prata med en helt okänd elev i årskurs fyra om hur de skulle göra för att ta reda på vem som är andra lagets general. Samtidigt började några andra elever prata om att det är viktigt att skydda laget spion från att bli tagen av någon annan. När det väl blir för rörigt kommer en annan elev in och försöker organisera detta genom att förslå att man ska prata en i taget så alla får komma till tals.

När leken är i full gång skvallras det hejvilt om vilka nummer det andra laget har. De äldre eleverna tar på sig rollen i att hjälpa de minsta eleverna att förstå reglerna. När väl spelomgången är slut, vilket kan ta allt från tio sekunder till flera minuter blandas kort och nya elevkonstellationer uppstår. Det diskuteras olika strategier för att kunna lista ut vad de andra har för kort.

Eleverna tränar på att respektera reglerna i att inte byta spelkort (slumpen avgör) och att kommunicera tydligt för att alla skall förstå. Genom lekens gång växer deltagarna och tar mer och mer utrymme. Faktiskt även de tystlåtna.

Denna lekens magi och dynamik som uppstår i "General och Spion" tycker jag sätter spiken på vad fritidspedagogiken är bäst på. Den bryter barriärer mellan olika erfarenheter barnen har, den utvecklar språket på ett lustfyllt och rörelseinriktat sätt och barnen får sedan träna på demokrati i praktiken genom att lyssna på andra och respektera sitt tillgivna spelkort.

Det är väldigt sorgligt att se hur fritidshemmens verksamhet behandlas av politikerna i landet. Stora nedskärningar, lägst i hierarkin bland de pedagogiska yrkesutövarna, stora barngrupper och planeringstid som inte motsvarar uppdragets vikt. För att ögonblick som ovanstående text återberättas ska bli en större del av fritidshemmets vardag krävs det att politiker börjar säkerställa lagstadgade krav på barngruppernas storlek får vara i fritidshemmet samt att planeringstiden säkras för verksamheten!

Ett exempel från vardagen

Petra

Vi är ute på utflykt vid en lekplats med en stor grupp elever, 7-10 åringar. I början tycker de äldsta eleverna att det inte är roligt, de vill inte följa med alls. När vi väl är framme och barnen börjat leka i ett litet skogsparti bredvid lekplatsen, finns plötsligt inga gränser för energin och kreativiteten kring leken. De delar upp sig i olika roller, säkert 10-12 barn är involverade, och de har en jätterolig tid på ca en och en halv timme när vi är där. De har knappt tid att äta mellis 😊

När vi sedan går tillbaka till fritids, fortsätter leken där. Barnen beslutar att de behöver ha ett stor-möte för att bestämma vilka roller/positioner de ska ha nästa vecka när vi ska tillbaka till samma lekplats. På stormötet har de olika roller också såsom ordförande och sekreterare. Denna lek finns sedan med under hela veckan som något som eleverna pratar om och ser fram emot och när vi går dit veckan efter fortsätter leken i skogen. Även ytterligare någon vecka, då vi återkommer till samma plats fler gånger.

En annan händelse i vardagen:

En av mina kollegor fick frågan av sin dotter VARFÖR hon jobbar som fritidspedagog? Hon svarade efter lite betänketid: " För att jag vet att jag gör skillnad". Jag tycker det är ett sånt bra svar, för precis så är det. Vi fritidspedagoger gör skillnad. Vi finns där i vått och torrt och hjälper och stöttar alla elever. Vi lyssnar alltid och finns till hands för både elever och vårdnadshavare. En trygg vuxen att lita på, så känns det 😊

Sociala färdigheter

Sven-Olov

Sven-Olov har resonerat kring sociala färdigheter och ger exempel på hur en fritidspedagog kan arbeta inom olika delområden.

Kommunikation: Här finns det intressanta iakttagelser att göra. Jag har tänkt beröra kommunikationen mellan barnen/eleverna. Har funderat över hur användande av datorer kan vara motiverad att vara pedagogisk verksamhet. Min slutsats är att när alla har sin datortid samtidigt och flera deltar i samma spelplattformar uppstår en mängd kommunikation barnen emellan. Man hjälper varandra på olika banor, man är verksam i samma spel och har figurer i spelet som interagerar. Här kan man som pedagog vara med i samtalen och även vara en observatör av samspelet mellan barnen/eleverna. Den här kommunikationen är utvecklande i att förstå varandra genom att lyssna och förstå den man kommunicerar med och sedan komma med egna argument i konversationen.

Ett exempel på träning i kommunikativ utveckling där pedagogen styr en del är när man ger barnen/eleverna redskap för att lyckas i sin kommunikation är leken. Man pratar tillsammans i gruppen hur man gör när man går med i en lek och hur man bjuder in någon i en lek genom att dramatisera situationen. Man frågar om man får vara med och dom som redan leker bjuder in till leken genom att förklara vad man leker för något och hur den som frågat kan bli en deltagare i leken. Dom här två exemplen är den verbala formen för kommunikation.

Vad det gäller kroppen, tecken och uttryck är även här en dramatiserande form ett bra sätt att arbeta kring kommunikation. Charader t ex, visa att du är arg, ledsen eller glad utan att säga det med ord. Visa med kroppen, ansiktsuttryck eller tecken. Samtala med gruppen om hur det vi säger verbalt eller visar på annat sätt påverkar oss i antingen positiv eller negativ riktning. Hur vill du själv att någon ska kommunicera med dig verbalt eller på annat sätt.

Självkänsla – Självförtroende: Här kan pedagogen vara väldigt närvarande i interaktionen med barnen/eleverna genom att bekräfta det dom gör oavsett om det är skapande, lek eller annan vardaglig situation. ”Men vad bra att du gjorde så där mot din kompis, men nu kan du hoppa dubbelt så många hopp med hopprevet” etc. Se till att berömmet alltid är ärligt. Det kan du oftast göra genom att belysa den utveckling som barnet gjort. Se till att ha berömstunder på t.ex. samlingar för goda gärningar eller något annat man har gjort bra. Se bara till att ingen blir bortglömd. Gör en övning där man får berätta vad man är bra på och nästa gång får kamraten berätta vad man är bra på. Alla ska ha berättat vad dom är bra på och alla ska ha fått höra från någon kamrat vad man är bra på. Förstärk de bra sidor som kommer fram på den övningen hos barnen/eleverna.

Värderingar: Arbeta enkelt med detta område i vardagen med normerna för rätt och fel på ert eget fritidshem. T ex kan man säga högt, den här maten är äcklig! När kompisens bredvid dig tycker att den här maten är jättegod. Kan man tänka det tyst i sitt eget huvud kanske? Jag hittar en fotboll i skogen på fritids som det inte står något namn på är det då min? Om inte jag vill säger jag sluta jag vill inte. Om alla respekterar det magiska ordet sluta vad händer då? Vinner vi alla på det då? Miljön om nedskräpning. Vi plockar skräp i vår egen närmiljö.

Grupprocesser: Genom att göra saker tillsammans formar man gruppen, t.ex. att alla leker tillsammans stärker gruppen genom att dom har en gemensam upplevelse. Det är bra att i början av en termin arbeta med gruppstärkande övningar när man får in nya barn i gruppen. Man kan ibland också som vuxen delta i lekarna.

Situationsstyrt lärande: När konflikter uppstår är det alltid viktigt att agera direkt. Utred vad som har hänt. En i taget får redogöra. När barnen/eleverna är överens om vad som har hänt går man vidare. Låt dom vara med i processen. Hur hade ni kunnat göra istället? Hur går vi vidare? Har ni något mer ni vill säga till varandra? Om dom är överens påminner man om att nu är konflikten löst och man drar inte upp den igen den är klar.

Att stå i kö eller vänta på sin tur är ett ständigt arbete för pedagogerna när det är stora barngrupper. Genom att vara uppmärksam på barn/elever som slingrar sig förbi andra för att få hjälp först. Var noggrann med i vilken turordning på barnen som sökte hjälp. Var extra uppmärksam på dem som ofta finns i bakgrunden och aldrig tränger sig fram.

Ett annat exempel på situationsstyrt lärande:

Jag var ute i skogen och såg att det var en grupp barn/elever som höll på att bygga en bro över ett dike. Dom diskuterade hållbarheten på bron och berättade för mig att den inte höll för att gå på när dom hade provat den med att en kollega hade fått gå på bron. Jag frågade ”varför höll den inte”. Dom började diskutera vad det berodde på. Med ny energi provade dom fram nya teorier på hur dom skulle bygga bron. Jag frågade varje gång ”hur går det berätta för mig”. Varje gång berättade dom ivrigt hur dom hade tänkt och visade stolt upp sina försök. Efter några dagar visade dom upp slutresultatet. Dom hade hittat lika långa pinnar och dom låg tätt och satt fast väldigt bra. Det hade resulterat i en hållbar bro och nu kunde vuxna gå på bron utan att den gick sönder. Det viktiga i en sådan här process är att du som vuxen inte går in och styr, ställ frågor istället och låt istället barnen/eleverna själva stå för processen. Något år efter brobygget pratade jag med ett av barnet/eleven om deras bygge. Då konstaterade han ”den håller än”.

Förhållningssätt - bemötande: Se alltid till att du som vuxen tar dig tid till att lyssna, att du förstår vad barnet/eleven menar med vad det säger. Ställ följdfrågor för att utveckla resonemanget. Arbeta för en miljö där barnen/eleverna känner att man får vara arg, ledsen och det är tillåtet. De barn/elever som behöver hjälp att styra starka känslor för att inte ge sig på andra barn/elever eller kasta sönder dyra saker är extra viktiga att ge redskap för hur dom ska hantera sådana situationer. Extra viktigt att lyssna in och låta barnet/eleven vara med i processen hur man hanterar sådana situationer.

Välj som vuxen att ha en tillåtande miljö på ditt fritidshem. Allt är möjligt, här får man komma med idéer och förslag, man får uttrycka åsikter, här finns glädje och humor. Efter en konflikt eller en mindre lyckad dag så jobbar man som pedagog extra noggrant med att nästa dag blir en bra dag. Allt för att barnet/eleven ska lyckas.

Empatiska förmågan: Det här måste man jobba med dagligen. Hur det känns när man inte får vara med, att barnen som inte tog med kamraten i leken får lyssna på barnet som inte fick vara med. Fråga de barnen om de varit med att inte få vara med någon gång, och hur det kändes.

Arbeta med känslor genom dramalek. Hur gör man när man är arg eller ledsen? Låt dem få dramatisera känslorna. Diskutera i grupp hur man visar känslor när man blir dåligt behandlad. Blir man ledsen och går undan? Blir man ledsen på en gång och börjar gråta? Blir man arg och knuffar till den som är dum?

Bygga relationskapital: Genom att vara en lyssnande vuxen och alltid finnas där och bekräfta barnen/eleverna med humor, värme och omtanke. Det gör man för att det ska underlätta för barnen/eleverna när tråkigare stunder kommer. När de är ledsna eller arga då finns man där och stöttar eller tröstar. Det gynnar alltid barnen/eleverna om man har skapat en bra grund i relationen med dem.

Några exempel på verksamheter

Tina

Vi har jobbat med något som heter "Mind Craft Education" där barnen ska bygga och skapa samhällen tillsammans. Barnen får fundera på vad vi behöver i ett fungerande samhälle. De bygger sitt eget hus men får sedan hjälpas åt att bygga skolor, affärer med mera tillsammans. Det har varit mycket uppskattat och har gett ringar på vattnet där några barn har börjat rita samhällen på stora papper.

Vi går på utflykt hela fritids en gång i veckan och där ges det möjlighet att plocka lingon som vi kokar sylt på. Vi plockar också svamp och steker den. Vi använder Trangiakök så att vi kan tillreda redan i skogen. Vi målar med växter som vi kallar florell. Det här är upplevelser som många barn kanske inte får vara med om hemma.

I vardagen arbetar vi hela tiden med allas lika värde, respekt, bemötande, språket m.m.

Vi försöker ge barnen verktyg för hur de ska agera och säga i olika situationer. Vi jobbar till exempel med att använda ett vardat språk på vår skola. Barnen har berättat via en enkät att de tycker det är jobbigt med alla fula ord. Vi vuxna uppmärksammar när vi hör ett fult ord och frågar om de kan använda ett annat ord i stället.

Det här är några exempel på vad som händer i vardagen och det är en ständigt pågående process.

Sammanfattning av fritidspedagogikens kärna

En angelägen uppgift i vår forskningscirkel har varit att på olika sätt fånga och fördjupa vad vi kan benämna som **Fritidspedagogikens kärna**. Det handlar om fritidspedagogernas erfarenheter och kunskaper om barn och ungdomar samt vad som utgör basen i deras profession. Under de olika träffarna har vi ständigt återkommit till detta så viktiga fokus, och det finns nu en omfattande dokumentation om olika uttalanden och exempel på vad det kan innebära. Det finns mycket som tyder på att fritidspedagogiken är framtidens pedagogik!

Från de tillfällen vi träffats, resonerat, ställt frågor och berättat har vi funnit följande centrala områden som i olika utsträckning gäller för deltagarna. Under rimliga och bra villkor är framför allt styrka inom följande områden utmärkande för (erfarna) fritidspedagoger.

Fritidspedagoger är bra på att forma grupper

Vi arbetar med demokratiska processer där barnen känner sig delaktiga och har inflytande i fritidshemmets verksamhet.

- ”Vi är proffs på relationsbyggande och konflikthantering.”
- ”Fritidspedagoger är bra på att `kunna läsa av den sociala situationen`.”
- ”Vi är också bra på att se och styra så att ingen blir utanför.”
- ”Vi kan läsa av barnen och kan föra det goda samtalet med elever.”

Fritidspedagoger har en förmåga att möta barnen där de är

Vi har en lyssnande och tillmötesgående inställning mot barnen. Fritidspedagoger kan hantera barn med olika problem:

- ”Vi bedömer inte eleven utan verksamheten”.
- ”Vi är bäst på att bygga människor!”
- ”Vi arbetar med olika sätt att kommunicera, stärker barnets självkänsla och arbetar med värderingar om vad som är rätt och fel.”
- ”Vi utvecklar tillitsfulla och trygga relationer och arbetar med känslor för att utveckla barnets empatiska förmåga” Mycket handlar om att föregå med gott exempel.

Fritidsverksamheten kan komplettera både skolan och hemmet

I förhållande till skolan erbjuder fritids en kompletterande verksamhet. Gentemot hemmet kan det också vara fråga om ett slags kompensatorisk verksamhet. Fritidspedagoger har dessutom mycket kontakter med föräldrar/vårdnadshavare såväl som med kollegerna inom skolan/förskolan.

- ”På fritids finns möjligheter till ett annat slags verksamhet som både är planerad och samtidigt flexibel.”
- ”Som fritidspedagoger lär vi känna eleverna bra eftersom vi ser dem hela dagarna. På så sätt kan vi utgå från elevens intressen och behov”.

Erfarenhetsbaserad kunskap är en viktig del av kärnan i yrket

Begreppet erfarenhet är viktigt eftersom det beskriver en process där hela tiden nya lärdomar tillförs.

- ”Som fritidspedagoger har vi en ryggsäck av erfarenheter som fylls på genom åren. Man märker vad som fungerar, man ser vad som kan göras och man lär sig mycket av kolleger”.
- ”Genom vår erfarenhet har vi utvecklat en förmåga att se barnen och är också bra på att kunna deras namn. Vår erfarenhet gör oss också mycket *lekskickliga* precis som barnen. Vi skiljer på regellekar och kreativa lekar.”

Arbetet är i stor utsträckning kollegialt

- Fritidspedagoger hjälps åt. Man ägnar tid åt viktiga pedagogiska diskussioner. Ambitionen är att samarbeta mer (och bättre) med lärarna, vilket dock inte sällan är svårt.
- ”Vi är vana vid att arbeta med kolleger och att utveckla en samsyn.”

Fritidspedagoger kan inspirera med det upptäckande, kreativa arbetssättet

Det kreativa och lustfyllda fritidspedagogiska tänket bidrar till att aktivera och stimulera barnen. Det bör också vara en inspirationskälla för skolans verksamheter. Utomhusverksamhet utgör en viktig del.

Fritidspedagoger har ett flexibelt arbetssätt

Det är i stor utsträckning situationsstyrt. Det handlar om att ”fånga ögonblicket”. Fritidspedagoger har en uppövad förmåga att fånga tillfället i flykten.

- ”Vi stannar upp och ställer följdfrågor.”
- ”Vi ser alla olika situationer som tillfällen till att lära i samspel med andra.”

Två sorters pedagogik

Av ovanstående beskrivning rörande förhållandet mellan fritidsverksamheten och skolans verksamhet kan vi dra följande slutsatser.

För det första är det tydligt att det finns stora skillnader mellan dessa verksamheter. Skolan kännetecknas av en lång tradition där huvudsakligen vissa kunskaper och färdigheter ska förmedlas till eleverna, Fritids är en mycket senare företeelse där omsorg om eleven och utvecklande aktiviteter står i fokus.

För det andra kan vi se att det är olika pedagogiska synsätt som dominerar i respektive verksamhet. I skolan är ett kunskapsinnehåll centralt och därmed får en viss sorts pedagogisk utrymme. I fritidsverksamheten är elevens behov centrala vilket leder till att en annan sorts pedagogik ges företräde.

Lite förenklat finns det i grunden (bara) två sorters pedagogik. Den ena, och helt dominerande, utmärks av att läraren är (ett aktivt) subjekt och eleven (ett passivt) objekt. Ett kunskapsinnehåll presenteras av läraren och eleverna förväntas lyssna och memorera innehållet för att sedan reproducera det. Den andra sortens pedagogik utmärks av att både eleven och läraren ses som (aktiva) subjekt och att det är en dialog som äger rum mellan dem.

Generellt karakteriseras skolan av den förstnämnda sortens pedagogik, medan fritids har starka inslag av den andra.

Här måste förstas ett par reservationer göras. Det är i verkligheten ofta blandformer av de två sorternas pedagogik som förekommer och renodlade former av båda sorter kan finnas i såväl skolan som fritids.

Huvudpoängen är dock att olika sorters pedagogik kännetecknar respektive verksamhet. En förutsättning för en bra samverkan mellan skola och fritids är då att personalen inom verksamheterna är medvetna om dessa skillnader. Utifrån skolans horisont kan fritidsverksamhetens pedagogiska tradition uppfattas som en alternativ pedagogik. Denna tradition har visserligen också funnits, och finns fortfarande, inom delar av skolan och förskolan. Huvudtendensen idag är emellertid att den alternativa pedagogiken är på kraftig tillbakagång inom skolans område.

Under tidigare perioder har alternativa pedagogiska strömningar tydligt påverkat skolan och förskolan, t ex på 1950-talet progressivismen och på 1970-talet Paulo Freires dialogpedagogik (och nära besläktat Ulrika Leimars Läsning på Talets Grund – LTG) och Freinet-rörelsen (Kooperativet Arbetets Pedagogik). Waldorfpedagogik och Montessori är andra exempel.

En grundläggande utgångspunkt inom flera pedagogiska strömningar – framför allt hos Freinet, Freire och den franska filosofen Rancière – är en respektfull syn på eleven som en på olika sätt kapabel och tänkande individ med ett egenvärde. Kort sagt betraktas alltså eleven som ett subjekt. En pedagogik med sådana utgångspunkter kräver ett annat förhållningssätt än det gängse inom konventionell pedagogik.

Slutsatser

Efter det som redovisats ovan av resultat från forskningscirkelns arbete blir den naturliga frågan vad som nu behöver göras för att öka fritidspedagogernas möjligheter att genomföra det viktiga arbete som under gynnsamma möjligheter är möjligt att åstadkomma. Rent allmänt behöver förstås den nedmontering av verksamheten som ägt rum under en längre tid stoppas. Det är framför allt två slutsatser vi dragit utifrån de diskussioner vi haft i cirkeln.

Den första slutsatsen handlar om alla de hinder och svårigheter som vi redovisat ovan. Hinder måste undanröjas och svårigheter åtgärdas.

Den andra slutsatsen är att kärnan i fritidspedagogernas yrke måste försvaras, stärkas och få möjligheter att utvecklas. När det gäller hinder och svårigheter resonerade deltagarna i cirkeln vid en av träffarna om vilka åtgärder de vill att läraryrket ska anamma. Gruppen vill ha lagstadgad planeringstid, maximerat antal barn i grupperna och krav på lämpliga lokaler. Utbildningen för fritidspedagoger bör stärkas och kontinuerlig fortbildning krävs. Den senare kan ske i form av bokcirklar, nätverksträffar och utvecklingsgrupper. Det är viktigt med kollegialt erfarenhetsutbyte vilket också kan ske när man besöker varandra. Särskilda fritidshemsutvecklare är bra att ha i kommunerna.

Rektorerna måste få (bättre) kunskaper om fritids i sin utbildning. De och skolchefer och skolpolitiker måste också kontinuerligt förses med kunskaper om verksamheten på fritids.Handledning i yrket om svåra situationer som ska bemästras är också synnerligen önskvärd.

Det är också nödvändigt att stärka utbildningen för fritidspedagoger för att bibehålla och utveckla det som är kärnan i yrket. Lika viktigt är det att inslag om fritidspedagogisk verksamhet får betydligt större utrymme i all lärarutbildning.

När det gäller den andra slutsatsen om att kärnan i fritidspedagogernas yrke måste stärkas handlar det inte minst om att tillföra resurser. Det krävs resurser för att utbilda och anställa mer personal. Vidare krävs tidsresurser för planering, resurser för att tillföra ändamålsenliga lokaler och resurser för att ta hand om alla barn med särskilda behov. Delar av detta skulle kunna åtgärdas med relativt kort varsel genom omfördelning av befintliga ekonomiska resurser. Andra delar handlar naturligtvis om mer långsiktiga satsningar.

Ett latent hot mot fritidsverksamheten är det vi kallat "skolifiering", det vill säga att den syn på barns utveckling som nu huvudsakligen råder i skolan tenderar att ta över och inkräkta på fritidspedagogikens egenart. Dessutom innebär det förhållande att fritidspedagoger i allt större utsträckning har så kallade kombitjänster där de har undervisning i framför allt praktisk-estetiska ämnen att resurser faktiskt tas från fritidspedagogiken. Den "skolterminologi" som nu också tränger in i fritidspedagogernas vardag gör heller inte saken bättre: De betecknas nu själva som lärare i fritidshem. De har fått en läroplan och ska uppnå givna mål.

Avslutande reflektioner

Vår forskningscirkel startade efter ett gediget förarbete av Micke. En intresserad och entusiastisk grupp deltagare samlades vilket är en grundläggande och god förutsättning för en bra forskningscirkel. Deltagarna i denna cirkel måste betecknas som särskilt erfarna och intresserade fritidspedagoger. Det är en blandad grupp åldersmässigt och med hänsyn till i vilka kommuner och skolor de arbetar. Den kan inte räknas som representativ för fritidspedagoger generellt utan är en toppgrupp. Trots detta är det mycket som brister och som saknas i förutsättningar och arbetsvillkor för att kunna bedriva en bra fritidspedagogisk verksamhet.

Det har varit härligt att fått ta del av deltagarnas livliga diskussioner, deras berättelser och de fantastiska exemplen på vad fritidspedagoger kan åstadkomma. Hur de är så lyhörda och snabba på att fånga tillfället i flykten och ställa rätt fråga till barnen och ge dem rätt stöd att utveckla sina fantasifulla intentioner. Det är uppenbart för oss att här finns en levande och djup fritidspedagogisk tradition som egentligen innebär en guldgruva av möjligheter till att stödja barns positiva utveckling.

Den här traditionen förtjänar att försvaras och stärkas utifrån sina egna grunder. Den hör dessutom hemma i en familj av pedagogiska inriktningar som ibland brukar betecknas som dialogpedagogik. Och som rent allmänt bör uppmuntras som ett motgift mot alltför förmedlingspedagogiska, kunskapsreproduktiva och i dag extremt måtinriktade och kontrollerande tendenser. Utgångspunkten måste i första hand vara att lyssna på och bekräfta barnens erfarenheter, stimulera och stödja den inneboende nyfikenhet som alla har.

Det är precis så fritidspedagoger arbetar när de har möjlighet!

I en forskningscirkel sker kunskapsutveckling tillsammans med en grupp deltagare. Forskningscirkeln hör hemma i traditionen Deltagarbaserad aktionsforskning (PAR- Participatory Action Research). Typiskt för PAR är att forskningen görs tillsammans med grupper som behöver stärka sin verksamhet, sin profession eller sin identitet. Det finns också en ambition att åstadkomma en förändring. Forskarna accepterar gruppens krav på förändring som erkänns som legitimt. Samtidigt intar forskarna ett traditionellt vetenskapligt förhållningssätt i så motto att de förbehåller sig rätten att ifrågasätta och kritiskt granska gruppens krav men också de kunskaper och perspektiv som kommer från olika slag av forskning av relevans för det kunskapsarbete som sker i forskningscirkeln.

En stor fördel med den här forskningstraditionen jämfört med konventionell forskning är att här används deltagarnas kunskaper och erfarenheter vilket berikar kunskapsarbetet. Det är också ett betydande kunskapstillskott såsom sker i en forskningscirkel att samtliga deltagare i cirkeln tillsammans reflekterar över de frågor som behandlas.

En annan fördel är att resultatet av den gemensamma forskningen omedelbart och kontinuerligt kan komma den verksamhet det handlar om till godo och direkt användas.

På det hela taget är vi mycket nöjda med vår forskningscirkel med fritidspedagoger. För det första tycker vi att vi tillsammans i cirkeln har lyckats arbeta fram ett intressant och spännande innehåll rörande fritidspedagogernas yrkesverksamhet. Vi hoppas att rapporten kan stimulera flera till att utveckla fritidspedagogiken. För det andra bedömer vi att forskningscirkeln som sådan har fungerat väl och rekommenderar alla som är intresserade att använda forskningscirkel i olika sammanhang.

Läraryrket

SWEDISH PARTICIPATORY ACTION RESEARCH COMMUNITY